

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: **102003/I/2019/36086129771678724**

**RASTÚCI VPLYV RUSKA NA ZÁPADNOM
BALKÁNE, VPLYV NA POZÍCIE EÚ V REGIÓNE**

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

**RASTÚCI VPLYV RUSKA NA ZÁPADNOM
BALKÁNE, VPLYV NA POZÍCIE EÚ V REGIÓNE**

Diplomová práca

Študijný program: Manažment medzinárodného obchodu

Študijný odbor: Medzinárodné podnikanie

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, Phd.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Ivana Trenčanová

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať vedúcej mojej diplomovej práce, pani Ing. Ľubici Zubaľovej, PhD., za jej cenné rady pri výbere témy aj pri písaní práce a za jej odborný, ale zároveň ľudský prístup.

ABSTRAKT

TRENČANOVÁ, Ivana: *Rastúci vplyv Ruska na západnom Balkáne, vplyv na pozície EÚ v regióne*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: OF, 2019, 76 s.

Cieľom záverečnej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť zahraničnoobchodné vzťahy Ruska s krajinami na západnom Balkáne a ich vplyv na pozície EÚ v regióne západného Balkánu, s primárnym zameraním na Srbsko. Diplomová práca je rozdelená do troch kapitol. Obsahuje 1 obrázok, 7 grafov, 10 tabuliek a 4 prílohy. Prvá kapitola je venovaná charakteristike regiónu západný Balkán a stručnej makroekonomickej analýze krajín regiónu. Súčasťou je aj definovanie zahraničnej politiky EÚ a Ruska voči regiónu západný Balkán. Druhá kapitola definuje hlavný cieľ práce spolu s čiastkovými cieľmi, vymedzuje metodiku práce a metódy použité pri písaní práce. Tretia kapitola je venovaná výsledkom práce. Obsahuje vývoj a vyhodnotenie zahraničného obchodu a prílevu priamych zahraničných investícií do krajín západného Balkánu z Ruska a z EÚ. Taktiež je v nej zahrnutá podrobnejšia analýza zahraničného obchodu a investícií Srbska, so zameraním na oblasti ruského vplyvu v Srbsku. Výsledkom riešenia danej problematiky je vyhodnotenie zahraničnoobchodných pozícií Ruska a EÚ na západnom Balkáne, predovšetkým v Srbsku a interpretácia najefektívnejších nástrojov ruského vplyvu v Srbsku.

Kľúčové slová:

Západný Balkán, Rusko, Európska únia, Srbsko, zahraničný obchod, priame zahraničné investície

ABSTRACT

TRENČANOVÁ, Ivana: *Russia's growing influence in the Western Balkans, impact on EU positions in the region.* – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Supervisor of the thesis: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: FC UE, 2019, 76 p.

The aim of the final thesis is to analyze the foreign trade relations of Russia with the Western Balkan countries and their impact on the EU positions in the region on the basis of scientific methods. The master's thesis is divided into three chapters. It contains 1 figure, 7 graphs, 10 tables and 4 appendixes. The first chapter is dedicated to the characteristic of the Western Balkans region and a brief macroeconomic analysis of the countries in the region. It also clarifies EU's and Russia's foreign policies towards the Western Balkans region. The second chapter defines the main aim of the final thesis together with the partial goals. Furthermore it involves methodology and methods used while writing the master's thesis. The third, final chapter is dedicated to results of the thesis. It includes the development and interpretation of foreign trade and foreign direct investments inflows into the Western Balkans countries from Russia and the EU. A detailed analysis of the Serbian foreign trade and investments while focusing on the areas of Russia's influence in Serbia is also included in this chapter. The result of the final thesis is the assessment of the foreign trade positions of Russia and the EU in the Western Balkans region, especially in Serbia and the interpretation of the most efficient instruments of Russia's influence in Serbia.

Key words:

Western Balkans, Russia, European Union, Serbia, foreign trade, foreign trade investments

Obsah

Úvod	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	11
1.1 Charakteristika regiónu západný Balkán	11
1.1.1 Základné makroekonomické ukazovatele.....	12
1.2 Zahraničná politika EÚ voči západnému Balkánu.....	15
1.2.1 Stabilizačný a asociačný proces.....	16
1.2.2 Rozširovanie EÚ – podmienky a proces prístupu.....	18
1.2.3 Stratégia EÚ voči regiónu západný Balkán	21
1.3 Zahraničná politika Ruska voči západnému Balkánu	25
1.3.1 Koncept neutrálnych štátov na západnom Balkáne	26
1.3.2 Nástroje ruského vplyvu v regióne západný Balkán	28
2 Cieľ a metodika práce	32
2.1 Cieľ práce	32
2.2 Metodika práce a metódy skúmania.....	32
3 Výsledky práce a diskusia.....	34
3.1 Zahraničný obchod západného Balkánu	34
3.1.1 Zahraničný obchod západného Balkánu s Ruskom	36
3.1.2 Zahraničný obchod západného Balkánu s EÚ	39
3.2 Investície na západnom Balkáne	42
3.2.1 Finančná podpora.....	43
3.2.2 Investície Ruska na západnom Balkáne.....	44
3.3 Srbsko.....	46
3.3.1 Zahraničný obchod	46
3.3.2 Investície	50
3.3.3 Indexy	54
3.3.4 Vplyv Ruska	57
3.4 Diskusia.....	62
Záver	67
Zoznam použitej literatúry	69
Zoznam príloh a prílohy.....	76

Zoznam ilustrácií a tabuliek

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Status krajín západného Balkánu v NATO a v EÚ k 31.12.2018	27
---	----

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Základné údaje o krajinách západného Balkánu za rok 2017	12
Tabuľka 2 Súčasné postavenie krajín západného Balkánu v procese rozširovania EÚ (k 31.12.2018)	21
Tabuľka 3 Intenzita nástrojov ruského vplyvu v krajinách západného Balkánu	30
Tabuľka 4 Dovoz tovarov krajín západného Balkánu z Ruska v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)	37
Tabuľka 5 Vývoz tovarov krajín západného Balkánu do Ruska v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)	38
Tabuľka 6 Dovoz tovarov krajín západného Balkánu z EÚ v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)	40
Tabuľka 7 Vývoz tovarov krajín západného Balkánu do EÚ v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)	41
Tabuľka 8 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Srbska s tovarmi v roku 2017 (v %)	46
Tabuľka 9 Kumulatívna hodnota prílevu PZI do Srbska v rokoch 2010 – 2017	50
Tabuľka 10 Index ekonomickej slobody Srbska za rok 2019 (v bodoch)	54

Zoznam grafov

Graf 1 Zmeny HDP krajín západného Balkánu za roky 2008 – 2017 (v %)	13
Graf 2 Teritoriálna štruktúra dovozu tovarov západného Balkánu v roku 2017 (v %)	35
Graf 3 Teritoriálna štruktúra vývozu tovarov západného Balkánu v roku 2017 (v %)	36
Graf 4 Podiel prílevu PZI na HDP západného Balkánu v rokoch 2007 – 2017 (v %)	42
Graf 5 Teritoriálna štruktúra prílevu PZI do západného Balkánu za rok 2016 (v %)	43
Graf 6 Komoditná štruktúra zahraničnoobchodnej výmeny tovarov Srbska s Ruskom v roku 2017 (v %)	48
Graf 7 Index vnímania korupcie Srbska v rokoch 2007 – 2018	55

Zoznam použitých skratiek

CARDS	Pomoc Spoločenstva pre obnovu, rozvoj a stabilizáciu
CEFTA	Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode
CPI	Index vnímania korupcie
GCI	Index globálnej konkurencieschopnosti
HDP	Hrubý domáci produkt
IEF	Index ekonomickej slobody
EÚ	Európska únia
EEU	Eurázijská ekonomickú únia
FTA	Dohoda o voľnom obchode
IPA	Nástroj predvstupovej pomoci
ISPA	Štrukturálny nástroj predvstupovej pomoci (Kohézny fond)
LNG	Skvapalnený zemný plyn
OSN	Organizácia Spojených národov
NATO	Organizácie Severoatlantickej zmluvy
PHARE	Prechodný fond
PZI	Priame zahraničné investície
SAD	Stabilizačná a asociačná dohoda
SAPARD	Špeciálny predvstupový program pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
SNŠ	Spoločenstvo nezávislých štátov
WBIF	Investičný rámec pre západný Balkán
WIIW	Viedenský inštitút pre medzinárodné ekonomické štúdie
WTO	Svetová obchodná organizácia
ZEÚ	Zmluva o Európskej únii

Úvod

Zatiaľ čo na začiatku tretieho milénia predstavovala EÚ modelový príklad úspešnej integrácie, v posledných rokoch je vplyvom viacerých faktorov, najmä však rozhodnutím Veľkej Británie vystúpiť z EÚ, myšlienka zjednotenej Európy narušená. Práve to je jeden z dôvodov, prečo je na strane EÚ zvýšená snaha o jej rozšírenie o krajiny západného Balkánu. Významnú rolu zohráva aj snaha o zachovanie stability a bezpečnosti EÚ, ktorá bola značne ohrozená migračnou krízou. Jednotlivé krajiny západného Balkánu sa ale nachádzajú v rozličných štádiách na ceste k Európskej integrácii a západný Balkán všeobecne dosahuje iba malé pokroky v budovaní reforiem.

Avšak vďaka svojej strategickej polohe, rastúcemu trhu s vysokým domácim dopytom i oblasťou bohatou na suroviny a ornú pôdu, západný Balkán v súčasnosti predstavuje atraktívny trh nielen pre Európsku úniu, ale aj pre štáty ako Čína, Rusko, Saudská Arábia, Turecko, či USA, ktoré majú vďaka historickým, kultúrnym, politickým i ekonomickým väzbám značné postavenie v regióne. Vývoj vzťahov so západným Balkánom a ich vplyv sú síce rozdielne, rozhodne však vplývajú, či už viac alebo menej, na pozície EÚ v regióne.

Rusko je od nepamäti významný konkurent EÚ. K posilneniu postavenia Ruska v regióne západného Balkánu pomohli negatívne udalosti na strane EÚ, akou je aj kríza v eurozóne, ktorá sa začala v roku 2008. Keďže jednotlivé krajiny západného Balkánu sú ekonomicky silne naviazané na EÚ, vývoj ich ekonomickej situácie výrazne koreluje s vývojom v EÚ, a teda recesia v EÚ negatívne ovplyvní aj ekonomický rast západného Balkánu. Vzťahy medzi EÚ, krajinami západného Balkánu a Ruska sa značne menia v závislosti od udalostí vo svetovom hospodárstve. EÚ doteraz neuzavrela spor s Ruskom v súvislosti s Ukrajinskou krízou a následnou anexiou Krymu zo strany Ruska, ktoré priniesli v roku 2014 zavedenie sankcií EÚ voči Rusku i odvetných sankcií Ruska, ktorých platnosť je neustále predlžovaná. Dopady sankcií a politických činností EÚ a Ruska vplývajú aj na krajiny západného Balkánu, ktoré sa k otázke zavedenia sankcií voči Rusku postavili diferencovane.

Vplyv Ruska na západnom Balkáne a jeho schopnosť narušiť pozíciu EÚ v regióne bezpochyby existuje. Preto je diplomová práca venovaná práve vplyvu Ruska v regióne západného Balkánu a dopadom ruského vplyvu na pozície EÚ v regióne. Hlavným cieľom diplomovej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť zahraničnoobchodné vzťahy

Ruska s krajinami na západnom Balkáne a ich vplyv na pozície EÚ v regióne západného Balkánu, s primárnym zameraním na Srbsko. Pre účely naplnenia hlavného cieľa sme si stanovili štyri parciálne ciele a diplomová práca je rozdelená do troch kapitol.

Prvá kapitola obsahuje charakteristiku regiónu západný Balkán spolu s analýzou základných makroekonomických ukazovateľov jednotlivých krajín regiónu. Rovnako obsahuje aj zahraničnú politiku EÚ voči západnému Balkánu, pričom sa v nej koncentrujeme na proces rozširovania EÚ a novodobú stratégiu EÚ voči západnému Balkánu. Prvú kapitolu dopĺňa zahraničná politika Ruska voči regiónu západný Balkán a rozoberáme aj členstvo krajín západného Balkánu v organizácii NATO. Druhá kapitola je vyčlenená pre ciele a metodiku práce. Posledná, tretia kapitola je venovaná výsledkom práce a diskusii. Konkrétne v nej analyzujeme zahraničný obchod západného Balkánu a prílev investícií do regiónu so zameraním sa na Rusko a EÚ ako významných obchodných partnerov západného Balkánu. Následne sa kapitola podrobnejšie venuje zahraničnému obchodu, investíciám a hodnoteniu podnikateľského prostredia Srbska ako strategického spojenca Ruska v regióne západný Balkán. Z toho dôvodu v tejto kapitole skúmame aj nosné piliere vplyvu Ruska v Srbsku.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Charakteristika regiónu západný Balkán

K formovaniu súčasných štátov západného Balkánu¹ – Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Kosovo², Severné Macedónsko,³ Srbsko, prispel najmä vývoj politickej situácie v regióne v priebehu 20. storočia. Akcelerácia beztak dynamického vývoja v regióne nastala predovšetkým v priebehu deväťdesiatych rokov 20. storočia počas občianskej vojny.⁴ Od tohto obdobia sužujú región západného Balkánu konflikty a nestabilita, ktoré vyplývajú zo značnej závislosti od vonkajšieho prostredia a aj z vnútornej zraniteľnosti regiónu.

Západný Balkán sa vyznačuje veľkou náboženskou a etnickou rôznorodosťou a existuje veľká vzájomná nevraživosť medzi Slovanmi a etnickými Albáncami (približne 8 miliónov z 18 miliónov obyvateľov západného Balkánu). Dochádza teda k sporu dvoch veľkých náboženských skupín - kresťanstva a islamu. Z toho dôvodu región zmietajú viaceré vnútropolitické nepokoje, akými sú otázka samostatnosti Kosova, či idea tzv. „Veľkého Albánska“, kde by išlo o spoločné územie Albánska spolu s časťami Kosova a Severného Macedónska, kde žijú Albánci.

Okrem vnútroštátnych a vzájomných medzištátnych konfliktov v regióne majú jednotlivé krajiny západného Balkánu aj dlhodobé pretrvávajúce spory s okolitými krajinami. Jedným z príkladov je dlhoročný konflikt medzi Srbskom a Chorvátskom. Chorvátsko vyžaduje, aby Srbsko plne spolupracovalo s vojnovým tribunálom v Haagu.⁵ Ďalším príkladom je spor Severného Macedónska a Grécka. Vo februári roku 2019 došlo k podpisu vzájomnej dohody o zmene názvu krajiny, z pôvodnej Bývalej juhoslovanskej republiky Macedónsko na Republiku Severné Macedónsko, čím sa spor o názov krajiny po takmer 27 rokoch oficiálne ukončil.⁶

¹ Chorvátsko sa do regiónu západný Balkán nezaraďuje od jeho vstupu do EÚ dňa 1. júla 2013.

² Označenie v súlade s rezolúciou BR OSN č. 1244/1999 (Týmto označením nie sú dotknuté pozície k štatútu a označenie je v súlade s rezolúciou BR OSN č. 1244/1999 a so stanoviskom Medzinárodného súdneho dvora k vyhláseniu nezávislosti Kosova.)

³ Oficiálny názov od 12. februára 2019: Republika Severné Macedónsko

⁴ GRANČAY, Martin a kol. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie: kniha 2 - individuálny aspekt*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. s.4.[15,918 AH]. ISBN 978-80-225-3374-4.

⁵ ZUBALOVÁ, Ľubica. *Zahraničnoobchodná politika EÚ: (vzťahy s vybranými regiónmi)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2017. s. 35 a 51. [11,59 AH]. ISBN 978-80-225-4439-9.

⁶ Neoficiálne však neustále pretrvávajú v krajinách nepokoje a mnoho obyvateľov s rozhodnutím gréckej vlády nesúhlasí. YAR, Lucia. Napriek masovým demonštráciám schválil grécky parlament dohodu s Macedónskom.

Z ekonomického hľadiska možno región charakterizovať nasledovne:

- Všetky krajiny regiónu západný Balkán sú zaradené medzi tranzitívne ekonomiky, to znamená, že sú vo fáze prechodu z centrálne riadenej ekonomiky na trhové hospodárstvo.
- Členmi WTO sú Albánsko (2000), Severné Macedónsko (2003) a Čierna Hora (2013) a prístupové rokovania sú otvorené so Srbskom a s Bosnou a Hercegovinou.
- Krajiny západného Balkánu sú spolu s Moldavskom členmi Stredoeurópskej dohody o voľnom obchode (CEFTA) od roku 2007, s výnimkou Severného Macedónska, ktoré je členom už od roku 2006.⁷

1.1.1 Základné makroekonomické ukazovatele

Hrubý domáci produkt (HDP) západného Balkánu síce od roku 2015 vzrástol vo všetkých krajinách regiónu, avšak HDP západného Balkánu zodpovedá iba 1 % HDP Európskej únie a s výnimkou Srbska by všetky krajiny v regióne patrili medzi 8 najmenších ekonomík EÚ. HDP na obyvateľa je taktiež ďaleko za priemerom EÚ, keď priemer v regióne je približne jedna tretina priemeru EÚ.⁸ Situácia sa však každoročne zlepšuje.

Tabuľka 1 Základné údaje o krajinách západného Balkánu za rok 2017

Krajina	Počet obyvateľov (mil.)	HDP (mil. USD)	HDP na obyvateľa (tisíc USD)
Albánsko	2,87	13 038,5	4537,6
Bosna a Hercegovina	3,51	18 054,9	5148,2
Čierna Hora	0,62	4 844,6	7782,8
Kosovo	1,83	7 244,9	3957,4
Severné Macedónsko	2,08	11 279,6	5414,6
Srbsko	7,02	41 431,6	5900,0

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov WORLD BANK. Population, total. [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: < <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> >; WORLD BANK. GDP (current US\$). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: < <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RS-ME-XK-BA-MK-AL> >; WORLD BANK. GDP per capita (current US\$). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: < <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=RS-ME-XK-BA-MK-AL> >

Tabuľka 1 obsahuje informácie o počte obyvateľov, HDP a HDP na obyvateľa v krajinách západného Balkánu za rok 2017. Podľa údajov Svetovej banky je najľudnatejšou

[online] 2019. [cit. 2019-03-03] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/rozsirovanie/news/napriek-masovym-demonstraciam-schvalil-grecky-parlament-dohodu-s-macedonskom>>

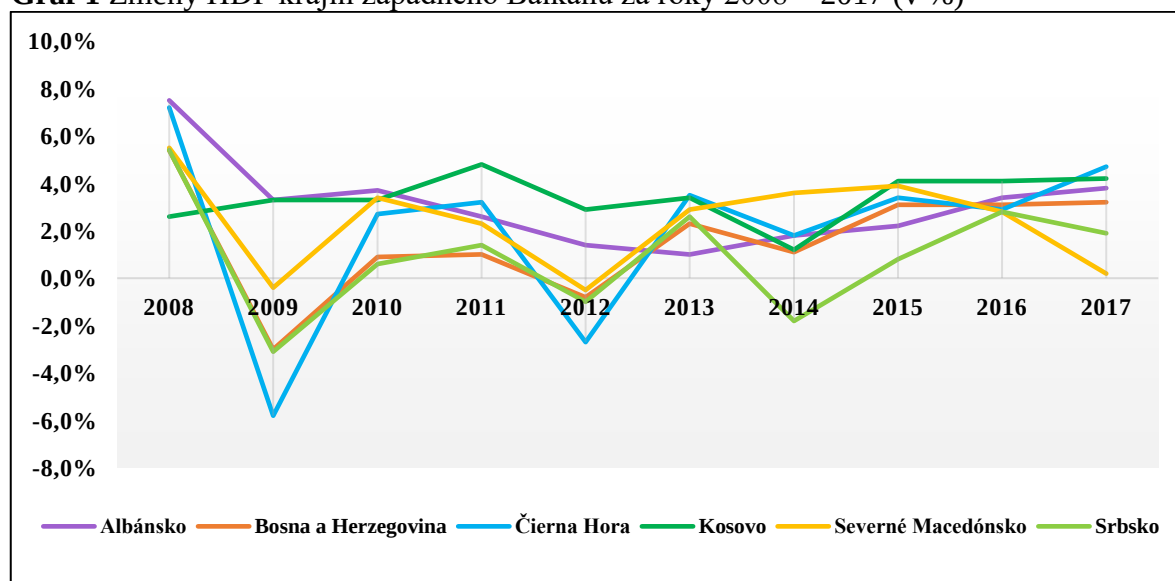
⁷ Pred vstupom do EÚ boli členmi aj Bulharsko, Česko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko.

⁸ ROMEI, Valentina. How far from EU admission standards are western Balkan states?. [online] 2018. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <<https://www.ft.com/content/1b4dc812-2d0f-11e8-9b4b-bc4b9f08f381>>

krajinou regiónu Srbsko s populáciou 7 miliónov, a zároveň malo v roku 2017 aj najväčšiu hodnotu HDP a to cez 41 mld. USD. Najväčšie HDP na obyvateľa v regióne západný Balkán mala v roku 2017 Čierna Hora a naopak, najmenšie, Kosovo.

V grafe 1 môžeme pozorovať percentuálny vývoj zmien **hrubého domáceho produktu (HDP)** jednotlivých krajín západného Balkánu v rokoch 2008 – 2017. Od roku 2015 je priemerný medziročný rast v regióne 3 %, čo je viac ako priemer EÚ, ktorá za rok 2017 dosiahla priemerný rast HDP o 2,4 %. V roku 2017 najviac vzrástlo HDP Čiernej Hory, konkrétne o 4,7 % a naopak, takmer nulový rast v porovnaní s predchádzajúcim rokom 2016, bol v prípade Severného Macedónska. Najväčšie prepady HDP zaznamenali krajiny západného Balkánu v rokoch 2009, 2012 a následne 2014, čím sa potvrdzuje naviazanosť ekonomík jednotlivých krajín regiónu na vonkajšie ekonomické vplyvy, akými bola hospodárska kríza, kríza v eurozóne a prudký pokles cien ropy a zemného plynu. Vývoj rastu HDP v regióne je všeobecne charakterizovaný veľkou vulnerabilitou a nestabilitou.

Graf 1 Zmeny HDP krajín západného Balkánu za roky 2008 – 2017 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov WORLD BANK. GDP growth (annual %). [online] 2019. [cit. 2019-03-17]
Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME-EU&start=2007&view=chart>

V prípade **inflácie** môžeme hovoriť o konvergencii s priemernými hodnotami vyspelých členských krajín EÚ s vysokou úrovňou cenovej stability, k čomu prispela nízka inflácia v eurozóne, pokles globálnych cien, ale aj stabilné režimy výmenných kurzov

v poslednom období. Podľa údajov Svetovej banky bola priemerná miera inflácie v regióne za rok 2017 na úrovni 1,9 %⁹

Najvyššia **nezamestnanosť** v regióne je v Bosne a Hercegovine, keď v roku 2018 dosiahla úroveň 26,1 % a naopak najnižšia bola s 13,1 % v Srbsku. Celkový priemer nezamestnanosti v regióne za rok 2018 predstavoval úroveň 18,5 %, čo je v porovnaní s rokom 2017 zlepšenie o 0,1 % a s rokom 2016 o 1,1 %. Podrobnejší vývoj nezamestnanosti na západnom Balkáne v rokoch 2008 – 2018 zobrazuje príloha 1.

Nezamestnanosť mládeže (vo veku od 15-24 rokov) taktiež klesá vo všetkých krajinách západného Balkánu, pričom v roku 2017 bol priemer nezamestnanosti mládeže v regióne 37,6 %.¹⁰ Výrazné zníženie nezamestnanosti mládeže zaznamenala Bosna a Hercegovina, keď došlo k poklesu zo 62,6 % z roku 2014 na 45,8 % v roku 2017.¹¹

S rastúcou zamestnanosťou, rastom miezd (Albánsko zaznamenalo v roku 2018 nárast miezd v priemere až o 13 %) a znižujúcou sa mierou inflácie súvisí aj pokles **chudoby** na západnom Balkáne. Priemerná miera chudoby sa v Albánsku, Čiernej Hore, Macedónsku a Srbsku medziročne znížila o 1 %, čo znamená, že v roku 2018 sa približne 114 000 ľudí vymanilo z chudoby. Odhadovaná miera chudoby v regióne za rok 2018 je 21,6 %.

Podľa Svetovej banky, aj napriek rastu zamestnanosti na západnom Balkáne, v roku 2018 došlo vo väčšine krajín regiónu k spomaleniu **tvorby pracovných miest**, keď sa vytvorilo približne 96 000 nových pracovných miest. Na dosiahnutie priemernej úrovne zamestnanosti EÚ by západný Balkán potreboval vytvoriť 3,7 milióna nových pracovných miest. (V rokoch 2015-2018 bolo vytvorených v regióne iba 755 000 pracovných miest).¹² Z dôvodu väčšieho množstva pracovných ponúk a lepších pracovných podmienok dochádza k nárastu odlivu pracovnej sily krajín západného Balkánu do zahraničia, najmä do členských štátov EÚ.¹³

⁹ WORLD BANK. Inflation, consumer prices (annual %). [online] 2019. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME&year_high_desc=false>

¹⁰ Kosovo je z priemeru vynechané z dôvodu chýbajúcich údajov.

¹¹ WORLD BANK. Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (national estimate) [online] 2019. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <[Unemployment, youth total \(% of total labor force ages 15-24\) \(national estimate\)](https://data.worldbank.org/indicator/SH.UY.TL.ZS?locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME)>

¹² WORLD BANK GROUP. Reform Momentum Needed. [online] 2019. p.10,15. [cit. 2018-02-05] Dostupné na internete: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/219231554130333324/pdf/Reform-Momentum-Needed.pdf>>

¹³ Aj na území SR pracuje veľa najmä srbských občanov, preto bol podpísaný protokol o spolupráci medzi SR a Srbskom v oblasti práce a zamestnávania.

1.2 Zahraničná politika EÚ voči západnému Balkánu

EÚ čoraz intenzívnejšie poukazuje na svoje záujmy v regióne, o čom svedčí i predstavenie Stratégie pre západný Balkán, zameranej najmä na pomoc pri uskutočňovaní reforiem v regióne. I keď v roku 2003 sa všetky krajiny západného Balkánu vyslovili, že ich budúcnosť spočíva v EÚ, členstvo väčšiny krajín regiónu západný Balkán je ešte stále v nedohľadne. Situácia sa spája s rokom 2007, kedy sa členmi EÚ stali Rumunsko a Bulharsko i napriek tomu, že neboli na členstvo plne pripravené a nespĺňali ideálne všetky podmienky prístupu.¹⁴ Zvýšená snaha EÚ je dôsledkom nielen rastúceho vplyvu iných svetových mocností v regióne, ale aj hrozby z oslabenia Únie odchodom Veľkej Británie, ako jedného z členov EÚ.

Boyko Borissov, súčasný premiér Bulharska, označil Brexit ako skutočnú príležitosť priniesť krajiny západného Balkánu na „palubu EÚ“ po odchode Veľkej Británie.¹⁵ Záujem EÚ o rozširovanie je zjavný, keď aj prezident Európskej komisie Jean-Claude Juncker zdôraznil, že:¹⁶ *„EÚ bude mať v nasledujúcich rokoch viac ako 27 členov,¹⁷ avšak podmienky na vstup do EÚ nestihnú splniť žiadna krajina západného Balkánu pred skončením mandátu súčasnej Európskej komisie.“*¹⁸ Snahou je, aby každý nový člen vstúpil do EÚ pripravený v súlade s prístupovými podmienkami, predovšetkým ide o implementovanie zásad právneho štátu a rešpektovanie základných hodnôt EÚ. Práve nedostatočná pripravenosť členov EÚ – Bulharska a Rumunska, ktorá spôsobila zle riadenú migráciu východoeurópskych pracovníkov do VB, sa považuje za zásadný faktor, ktorý mnohých Britov odradil od členstva v Únii a kvôli ktorému v referende hlasovali za vystúpenie z EÚ.¹⁹

¹⁴ THE ECONOMIST. The EU must show the Balkans they still have a chance of joining. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <<https://www.economist.com/europe/2017/07/13/the-eu-must-show-the-balkans-they-still-have-a-chance-of-joining>>

¹⁵ CRISP, James. Brexit 'an opportunity' to expand EU into the Balkans, says Bulgaria's PM. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/08/brexit-opportunity-expand-eu-balkans-says-bulgarias-pm/>>

¹⁶ BETA. Western Balkans in EU? Not before 2019 – Juncker. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2017&mm=09&dd=13&nav_id=102305>

¹⁷ Vyhlásenie je z roku 2017, kedy už Veľká Británia podala žiadosť o vystúpenie z EÚ.

¹⁸ Súčasný päťročné funkčné obdobie plyní od roku 2014 do roku 2019.

¹⁹ TSOLOVA, Tsvetelia. Juncker tells Western Balkans: EU membership is yours, but reforms vital. [online] 2018. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-balkans/juncker-tells-western-balkans-eu-membership-is-yours-but-reforms-vital-idUSKCN1GD5Q9>>

1.2.1 Stabilizačný a asociačný proces

Stabilizačný a asociačný proces (SAP)²⁰ je politickým rámcom EÚ pre krajiny západného Balkánu, ktorý bol zavedený v roku 1999. EÚ nepredstavuje len hospodárske združenie, ale i združenie kladúce dôraz na spoločné hodnoty, ktoré sú založené na princípoch demokracie, právneho štátu, rešpektovaní ľudských práv, ochrane menšín a trhovej ekonomike. Zdieľanie týchto hodnôt je kľúčovou súčasťou SAP a zároveň aj základom pre získanie statusu kandidátskej krajiny na vstup do EÚ.

SAP má tri hlavné piliere:²¹

1. **Stabilizačná a asociačná dohoda (SAD)** – ide o podpísanie individuálnej SAD, ktorej podpisom sa jednotlivé krajiny západného Balkánu zaväzujú:
 - k postupnému zosúladieniu s právnymi predpismi EÚ v mnohých oblastiach,
 - k postupnému zriadeniu zón voľného obchodu s EÚ,
 - k uzavretiu dvojstranných dohôd so svojimi susedmi v regióne, týkajúcich sa napríklad obchodu, voľného pohybu pracovníkov, služieb alebo kapitálu,
 - k spolupráci s EÚ v riešení otázok ako spravodlivosť, vízová a pohraničná kontrola, nezákonná imigrácia, pranie špinavých peňazí, doprava, energetika atď.

Nadobudnutím platnosti SAD s Kosovom od apríla 2016 sú dohody o stabilizácii a pridružení v platnosti u všetkých 6 krajín západného Balkánu. Keďže jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova neuznalo päť krajín EÚ²², uzatvorenie SAD s Kosovom je výlučne na úrovni Únie (tzn. dohoda nemusí byť ratifikovaná jednotlivo všetkými členskými štátmi EÚ).²³

2. **Autonómne obchodné opatrenia** – ich poskytnutím EÚ už otvorila svoj trh včas všetkým výrobkom pochádzajúcim z krajín západného Balkánu. Prevažná

²⁰ SAP sa zvykne označovať aj pojmom PSP = proces stabilizácie a pridruženia

²¹ EUROPEAN COMMISSION. European Union – Factsheet – The European Union and the Western Balkans. [online] 2003. p.1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/76323.pdf>

²² Cyprus, Grécko, Rumunsko, Slovensko, Španielsko

²³ EURÓPSKY PARLAMENT. Informačné listy o Európskej únii – 2018 – ZÁPADNÝ BALKÁN. [online] 2018. s.2. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.2.pdf>

väčšina všetkého tovaru zo západného Balkánu vstupuje na trh EÚ bez colných obmedzení.²⁴

3. **Finančná pomoc** - EÚ investovala obrovské množstvo finančných prostriedkov do stabilizácie a rozvoja západného Balkánu. Finančná pomoc EÚ pre západný Balkán sa začala humanitárnou pomocou počas vojny na Balkáne a odvtedy sa presunula na rekonštrukciu vojnu poznačených krajín. V súčasnosti väčšina prostriedkov smeruje na vybudovanie potrebných demokratických inštitúcií. Všetky predchádzajúce mechanizmy predvstupovej pomoci EÚ, počnúc fondom PHARE, cez ISPA a SAPARD, boli v roku 2000 nahradené jediným novým nástrojom: Pomoc Spoločenstva pre obnovu, rozvoj a stabilizáciu (CARDS) s cieľom podporiť politické ciele EÚ v regióne. Rozpočtovým obdobím 2007-2013 sa začalo uplatňovanie finančného nástroja predvstupovej pomoci tzv. IPA,²⁵ ktorý nahradil dovtedy existujúce fondy predvstupovej pomoci. Od roku 2007 teda sústreďuje IPA všetky nástroje finančnej pomoci poskytovanej zo strany EÚ pre štáty, ktoré majú potenciál stať sa v budúcnosti členom EÚ, tzn. pre krajiny západného Balkánu. Zavádza aj mechanizmus na riadenie a kontrolu použitých prostriedkov príjemcami predvstupovej pomoci.²⁶ „Nástroj predvstupovej pomoci IPA obsahuje 5 zložiek:

1. *prechodná pomoc a budovanie inštitúcií;*
2. *cezhraničná spolupráca (s členskými štátmi EÚ a ostatnými krajinami oprávnenými pre IPA);*
3. *regionálny rozvoj (doprava, životné prostredie a hospodársky rozvoj);*
4. *ľudské zdroje (posilnenie ľudského kapitálu a boj proti vylúčeniu);*
5. *rozvoj vidieka.*“²⁷

²⁴ EUROPEAN COMMISSION. European Union – Factsheet – The European Union and the Western Balkans. [online] 2003. p.1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/76323.pdf>

²⁵ Z anglického originálu Instrument for the Pre-Accession Assistance

²⁶ FODOROVÁ, Veronika a kol. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie: kniha 1 - komplexný pohľad*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. s 26-27. [20,481 AH]. ISBN 978-80-225-3383-6.

²⁷ REGIONÁLNA POLITIKA – INFOREGIO. Nástroj predvstupovej pomoci (IPA). [online] 2015. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ipa/index_sk.htm>

1.2.2 Rozširovanie EÚ – podmienky a proces prístupu

Článok 49 Zmluvy o EÚ (ZEÚ)²⁸ stanovuje štáty, ktoré sú oprávnené žiadať o členstvo v Únii. Môže tak urobiť každý štát v rámci geografickej Európy, ktorý rešpektuje a zaviazá sa dodržiavať spoločné hodnoty vymedzené v článku 2 ZEÚ: dodržiavať ľudskú dôstojnosť, slobodu, demokraciu, rovnosť a zásady právneho štátu; rešpektovať ľudské práva a pluralizmus v spoločnosti, zachovávať zásady solidarity, spravodlivosti, nediskriminácie a ekvivalentnosti žien a mužov.²⁹ Od roku 1993 musí krajina žiadajúca o členstvo v EÚ zároveň spĺňať kritériá prístupnosti, tzv. Kodanské kritériá,³⁰ ktoré sú rozdelené do troch skupín:³¹

- „*stabilita inštitúcií zaručujúcich demokraciu, právny štát, ľudské práva a úctu k menšinám a ich ochranu;*
- *fungujúce trhové hospodárstvo a schopnosť vyrovnat' sa s konkurenčným tlakom a trhovými silami v rámci EÚ;*
- *schopnosť preberať záväzky vyplývajúce z členstva vrátane dodržiavania cieľov politickej, hospodárskej a menovej únie, ako aj prijímania spoločných pravidiel, noriem a politik, ktoré vytvárajú súbor právnych predpisov EÚ (acquis communautaire).“*

V roku 2006 zaviedla Európska rada obnovený konsenzus v otázke rozširovania EÚ na základe konsolidácie záväzkov EÚ, ktoré sa týkajú prístupových rokovaní; spravodlivej a dôslednej podmienenosti; zvýšenej transparentnosti a komunikácie; a kapacity EÚ integrovať nové členské krajiny. Politika rozširovania EÚ sa týmto otvoreným konsenzom riadi i v súčasnosti. Prístupové rokovania Chorvátska sa už taktiež uskutočnili na základe prísnejších podmienok obnoveného konsenzu.³²

Potenciál stať sa v budúcnosti členom EÚ má všetkých šesť krajín západného Balkánu. V súčasnosti sú už príjemcami nemalej finančnej pomoci, zo strany EÚ je im poskytované detailné politické poradenstvo a uzavretie Stabilizačnej a asociačnej dohody im

²⁸ Tzv. Maastrichtská zmluva

²⁹ EUR-Lex. Pripojenie k EÚ – proces pristúpenia. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114536>>

³⁰ Kritériá boli stanovené európskou radou v Kodani.

³¹ MUNTER, André De. Rozširovanie Únie. [online] 2018. s. 1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.1.pdf>

³² EURÓPSKA RADA – RADA EÚ. Rozširovanie EÚ [online] 2018. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/enlargement/>>

umožňuje značný prístup k vnútornému trhu Únie.³³ Vo všeobecnosti pozostáva proces pristúpenia k EÚ z piatich fáz:

1. Podanie žiadosti o členstvo v EÚ

Proces prístupu do integrácie EÚ začne krajina predložením formálnej žiadosti Rade EÚ. Rada následne požiada Európsku komisiu o stanovisko a žiadosť sa oznámi Európskemu parlamentu i národným parlamentom.³⁴ Poslednou krajinou západného Balkánu, ktorá podala žiadosť o pristúpenie je Bosna a Hercegovina, ktorá tak učinila dňa 15. februára 2016.³⁵

2. Získanie statusu kandidátskej krajiny

Ak Komisia vydá súhlasné stanovisko, Rada EÚ vydá jednomyselné rozhodnutie o pridelení štatútu kandidátskej krajiny.³⁶ Spomedzi krajín západného Balkánu bol k súčasnému stavu (31.12.2018) tento status pridelený štyrom krajinám: Albánsku, Čiernej Hore, Macedónsku a Srbsku, pričom otvorenie rokovaní bolo zahájené v prípade Čiernej Hory a Srbska.³⁷

3. Rokovania

Rokovania prebiehajú na úrovni medzivládnych konferencií – medzi vládami členských krajín EÚ a vládou kandidátskej krajiny. Vyjednávajú sa podmienky a načasovanie prijatia kandidátskej krajiny za člena EÚ, prebieha implementovanie a presadzovanie všetkých súčasných pravidiel EÚ (tzv. *acquis*) zo strany kandidátskej krajiny.³⁸ *Acquis* EÚ sú rozdelené do 35 rôznych kapitol – oblastí politiky ako sú doprava, energetika, životné prostredie a podobne, o ktorých sa musí samostatne rokovať.³⁹ Európska komisia monitoruje snahu kandidátskej krajiny vykonávať *acquis* Únie a rovnako, predovšetkým vo finálnych fázach rokovaní, sa vedú rozhovory o prechodných opatreniach, teda o možnosti zavádzať niektoré

³³ EUROPEAN COMMISSION. Western Balkans Enlargement: Common Destination. [online] 2018. p.1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/western-balkans-enlargement_en.pdf>

³⁴ EUR-Lex. Pripojenie k EÚ – proces pristúpenia. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114536>>

³⁵ EUROPEAN COMMISSION. Bosnia and Hercegovina on its European Path. [online] 2018. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_bosnia_and_herzegovina_en.pdf>

³⁶ MUNTER, André De. Rozširovanie Únie. [online] 2018. s. 2. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.1.pdf>

³⁷ EUROPEAN COMMISSION. Countries. [online] 2019. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1>

³⁸ EUR-Lex. Pripojenie k EÚ – proces pristúpenia. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114536>>

³⁹ EUROPEAN COMMISSION. Conditions for Membership. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en>

pravidlá postupne, čo poskytne čas na prispôsobenie sa kandidátskej krajine alebo samotným členom EÚ.⁴⁰ Najväčší pokrok v rokovaníach spomedzi krajín západného Balkánu doposiaľ dosiahla Čierna Hora s 32 otvorenými kapitolami a predbežne uzavretými tromi kapitolami. Srbsko, ktorého proces negociácií o vstupe do EÚ sa začal o takmer dva roky neskôr ako v prípade Čiernej Hory, malo k 10.12.2018 otvorených 16 kapitol a predbežne uzavreté boli dve.⁴¹

4. *Proces preverovania*

Táto fáza prebieha súčasne s fázou rokovaní. Cieľom danej fázy je overiť transponovanie jednotlivých prvkov *acquis* EÚ uvedených v konkrétnej kapitole do práva kandidátskej krajiny. Predbežné uzavretie kapitoly môže nastať len v prípade, ak kandidátska krajina dostatočne preukáže, že uvedenú kapitolu *acquis* EÚ vykonala alebo vykoná do dátumu prístúpenia. Dôležitou súčasťou celého procesu je podávanie informácií Rade EÚ a Európskemu parlamentu od Európskej komisie, najmä prostredníctvom výročných správ a protokolu. Európsky parlament následne o správach rokuje a pripomienkuje ich. Vlastný pokrok vykonávania jednotlivých kapitol právnych predpisov EÚ hodnotí a následne zostavuje výročné správy i samotná kandidátska krajina.⁴²

5. *Pristúpenie*

Konklúziou predchádzajúcich fáz je uzavretie zmluvy o prístúpení medzi členmi Únie a kandidátskou krajinou. Prístupovej zmluve predchádza súhlas Európskeho parlamentu a jednomyseľné schválenie Radou EÚ. Následne musia zmluvu ratifikovať všetky členské krajiny EÚ i prístupujúca krajina v súlade s ústavnými predpismi jednotlivých zmluvných strán.⁴³

Tabuľka 2 zobrazuje štádium procesu prístúpenia do EÚ, v ktorom sa nachádzajú jednotlivé krajiny západného Balkánu. Ako sme už uviedli, bilaterálne zmluvné vzťahy v podobe SAD podpísali a následne prebehla ratifikácia pri všetkých krajinách západného Balkánu. Žiadosť o členstvo doposiaľ predložili Rade EÚ všetky krajiny okrem Kosova

⁴⁰ RFE/RL. Serbia, Montenegro Open More Negotiation Chapters With [online] 2018. [cit. 2019-01-11] Dostupné na internete: <<https://www.rferl.org/a/serbia-montenegro-open-more-negotiation-chapters-with-eu/29648605.html>>

⁴¹ EUROPEAN COMMISSION. Western Balkans Enlargement: Common Destination. [online] 2018. p.1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/western-balkans-enlargement_en.pdf>

⁴² EUR-Lex. Pripojenie k EÚ – proces prístúpenia. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114536>>

⁴³ MUNTER, André De. Rozširovanie Únie. [online] 2018. s. 2. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.1.pdf>

a bol im bol pridelený i status kandidátskej krajiny. (Okrem Bosny a Hercegoviny, ktorá žiadosť predložila až v roku 2016.) Otvorenie prístupových rokovaní sa začalo v prípade dvoch krajín, a to Čiernej Hory a Srbska.

Tabuľka 2 Súčasné postavenie krajín západného Balkánu v procese rozširovania EÚ (k 31.12.2018)

Krajina	SAD*	Žiadosť o členstvo v EÚ	Získ statusu kandidátskej krajiny	Otvorenie prístupových rokovaní o vstup do EÚ	Súčasný status (k 31.12.2018)
Albánsko	04/2009	04/2009	06/2014		Kandidátska krajina
Bosna a Hercegovina	06/2015	02/2016			Potenciálna kandidátska krajina
Čierna Hora	05/2010	12/2008	12/2010	06/2012	Kandidátska krajina
Kosovo	04/2016				Potenciálna kandidátska krajina
Severné Macedónsko	04/2004	03/2004	12/2005		Kandidátska krajina
Srbsko	09/2013	12/2009	03/2012	01/2014	Kandidátska krajina

* ratifikovanie Stabilizačnej a asociačnej dohody

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa EUROPEAN COMMISSION. Montenegro on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_montenegro_en.pdf>; EUROPEAN COMMISSION. Serbia on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_serbia_en.pdf>; EUROPEAN COMMISSION. The former Yugoslav Republic of Macedonia on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_en.pdf>; EUROPEAN COMMISSION. Albania on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_albania_en.pdf>; EUROPEAN COMMISSION. Bosnia and Herzegovina on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_bosnia_and_herzegovina_en.pdf>; EUROPEAN COMMISSION. Kosovo on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_kosovo_en.pdf>

1.2.3 Stratégia EÚ voči regiónu západný Balkán

Dňa 6. februára 2018 schválila Európska komisia novú Stratégiu pre západný Balkán – Nový plán EÚ na podporu reforiem v regióne s názvom *Dôveryhodná perspektíva rozšírenia pre krajiny západného Balkánu a väčšia angažovanosť EÚ v tejto oblasti*. EÚ považuje európsku budúcnosť pre západný Balkán za geostrategickú investíciu, ktorá prispeje k dosiahnutiu cieľa vybudovania stabilnej, silnej a zjednotenej Európy presadzujúcej spoločné hodnoty.

V stratégii sa upozorňuje na konkrétne problémy regiónu, ktoré si vyžadujú prioritné riešenia. Na prvom mieste ide o uskutočnenie kľúčových reforiem, no nemenej dôležitá je aj potreba zlepšenia susedských vzťahov. Vykonanie reforiem predstavuje nielen súčasť

splnenia prístupových kritérií členstva v EÚ, ale všeobecne prispievajú ku zvýšeniu konkurencieschopnosti jednotlivých krajín. V stratégii sa apeluje najmä na zlepšenie dodržiavania zásad demokracie a zásad právneho štátu, reformovanie súdnictva a verejnej správy, dosiahnutie konkrétnejších výsledkov v boji proti korupcii, či organizovanej trestnej činnosti. K dosiahnutiu pokroku v proeurópskom smerovaní je pre Srbsko a Kosovo kľúčový proces zmierenia a vyriešenie sporu o hranice. Vyžaduje sa, aby uzavreli bilaterálnu komplexnú dohodu o normalizácii vzťahov, ktorá bude právne záväzná.

Keďže je rozvinutosť jednotlivých ekonomík západného Balkánu aj ich intenzita záujmu o členstvo v EÚ rozdielna, je vstup do Únie pre daných 6 krajín individuálny a odvíja sa rovnako od individuálne dosiahnutých výsledkov krajín v regióne.⁴⁴ Stratéga poukazuje na nutné kroky, ktoré musia Čierna Hora a Srbsko, jediné dve krajiny, s ktorými sa už začali prístupové rokovania, uskutočniť na dosiahnutie členstva EÚ do roku 2025. Rok 2025 je stanovený orientačne, je založený na najlepšom možnom scenári vývoja prístupových konaní jednotlivých krajín a v žiadnom prípade nejde o automatické získanie členstva Čiernej Hory a Srbska v EÚ, ale prístupový proces ostáva naďalej objektívny a je založený na zásluhách jednotlivých kandidátskych krajín.⁴⁵

V novej stratégii predstavila Európska únia 6 hlavných iniciatív, prostredníctvom ktorých reprezentuje stratégia bezprecedentnú podporu Európskej únie v transformačnom procese na západnom Balkáne zameranú špeciálne na oblasti záujmu oboch strán, tak stranu EÚ, ako aj záujem krajín západného Balkánu:⁴⁶

- 1. Iniciatíva posilnenia podpory právneho štátu** – existujúce nástroje, akými sú napr. podrobné akčné plány, budú rozšírené na všetkých šesť krajín západného Balkánu. Dôraz na posilnenie implementovania reforiem prostredníctvom vypracovania ukazovateľov vplyvu, monitorovania skúšok, misií zameraných na odborné preskúmanie prípadov a realizovanie nových poradných misií.
- 2. Iniciatíva na zabezpečenie zlepšenia bezpečnosti a migrácie** – posilnenie spolupráce v boji proti organizovanému zločinu, v boji proti terorizmu, násilnému extrémizmu, kontrola hraníc a migrácie. Vyslanie dôstojníkov

⁴⁴ EURÓPSKA KOMISIA. Stratégia pre západný Balkán Nový plán EÚ na podporu reforiem v regióne. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <[europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_sk.pdf](https://ec.europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_sk.pdf)>

⁴⁵ EUROPEAN COMMISSION. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. [online] 2018. p. 9. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf>

⁴⁶ EUROPEAN COMMISSION. EU-Western Balkans, Six Flagship Initiatives. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/six-flagship-initiatives-support-transformation-western-balkans_en.pdf>

Europolu do regiónu s dôrazom na posilnenie koordinácie medzi styčnými dôstojníkmi vyslanými do regiónu Európskou komisiou a ostatnými agentúrami EÚ a členskými štátmi EÚ.

- 3. Iniciatíva na zvýšenie podpory sociálno-ekonomického rozvoja** – zahrňujúc rozšírenie investičného rámca pre západný Balkán,⁴⁷ vytvorenie garančného fondu, podpora začínajúcich podnikov, prístup k financiám pre malé a stredné podniky a pre výskum a inovácie. Rovnako zahrňujúc zmobilizovanie odborných znalostí s cieľom podporiť rozvoj regionálneho hospodárskeho priestoru a posilnenie programu hospodárskej reformy vrátane intenzívnejšieho zamerania sa na zamestnanosť a sociálnu reformu. Podpora sociálneho sektora, najmä oblasti zdravotníctva a vzdelávania, súčasťou je napr. aj zdvojnásobenie finančných prostriedkov pre región v rámci programu Erasmus +.
- 4. Iniciatíva zlepšenia pripojiteľnosti (dopravného a energetického)** – prepojenie v rámci regiónu, ale aj s členskými štátmi EÚ, implikujúc novú investičnú podporu. Zvýšenie finančných prostriedkov v oblasti dopravy, energetiky, vrátane digitálneho hospodárstva, ktoré prispievajú k ďalšiemu posilneniu hospodárskej integrácie v rámci regiónu a s EÚ. Lepšie prepojenia majú za cieľ umožniť zvýšenie konkurencieschopnosti, hospodárskeho rastu a bezpečnosti dodávok v západnom Balkáne. V rámci tejto iniciatívy je cieľom i rozšírenie Energetickej únie EÚ na západný Balkán.
- 5. Iniciatíva digitálnej agendy pre západný Balkán** – obsahujúc 5 oblastí činnosti:
 - a.** plán na uľahčenie znižovania nákladov na roaming;
 - b.** podpora zavádzania širokopásmového pripojenia;
 - c.** rozvoj e-Government, elektronické obstarávanie, elektronické zdravotníctvo a digitálne zručnosti;
 - d.** budovanie kapacít v oblasti digitálnej dôvery a bezpečnosti paralelne s úsilím, ktoré podporuje digitalizáciu v odvetví;
 - e.** posilnená podpora pri prijímaní a uplatňovaní acquis EÚ⁴⁸.
- 6. Iniciatíva podpory zmierenia a dobrých susedských vzťahov** – zahŕňa podporu prechodnej spravodlivosti, zvýšenú spoluprácu v oblasti vzdelávania,

⁴⁷ The Western Balkan Investment Framework

⁴⁸ Súbor právnych predpisov EÚ – zmluvy a právne akty, ktoré boli vydané orgánmi EÚ na základe zmlúv

kultúry, mládeže a športu a rozšírenie pôsobnosti Úradu pre regionálnu spoluprácu mládeže.

Na uskutočnenie stratégie, ktorej súčasťou je i uvedených 6 iniciatív, je nevyhnutné vynaložiť dodatočné finančné prostriedky. Preto je súčasťou stratégie i návrh Komisie na postupné zvyšovanie finančných prostriedkov IPA do roku 2020.⁴⁹

Stratégia EÚ voči regiónu západného Balkánu taktiež zdôrazňuje zodpovednosť zo strany EÚ, ktorá je povinná byť pripravená tak po finančnej, ako i inštitucionálnej stránke na situáciu, kedy sa integrácia rozšíri o nové členské štáty v prípade, ak splnia prístupové kritériá.⁵⁰ V záujme zabezpečiť rozhodovanie o nových členských štátoch čo najefektívnejšie, je snaha o rozšírenie možností hlasovania v Rade EÚ kvalifikovanou väčšinou hlasov.⁵¹

Aj napriek tomu, že EÚ prijala stratégiu pre západný Balkán, sú názory jednotlivých členských štátov EÚ v otázke rozširovania o západný Balkán nejednotné. Za vstup krajín západného Balkánu do EÚ je väčšina nových štátov EÚ.⁵² Jedenásť členských štátov EÚ (vrátane Slovenska⁵³) dokonca navrhlo, aby sa Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Severné Macedónsko, Srbsko i Kosovo zúčastňovali rokovaní o politike EÚ ešte pred ich oficiálnym vstupom do EÚ.⁵⁴ Francúzsko a Nemecko sú naopak v otázke rozširovania EÚ o západný Balkán skeptickejší.⁵⁵

⁴⁹ EURACTIV.SK. Komisia predstavila stratégiu pre západný Balkán. Má byť geostrategickou investíciou. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/komisia-predstavila-strategiu-pre-zapadny-balkan-ma-byt-geostrategickou-investiciou/>>

⁵⁰ STRATEGIC COMMUNICATIONS. Western Balkans Strategy: EU sets out clear path for accession. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/39450/western-balkans-strategy-eu-sets-out-clear-path-accession_en>

⁵¹ EUROPEAN COMMISSION. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. [online] 2018. p. 15. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf>

⁵² Za nové členské štáty EÚ sa označujú krajiny, ktoré pristúpili do EÚ v roku 2004 a neskôr: Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Chorvátsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovinsko a Slovenská republika.

⁵³ To, že SR podporuje túto myšlienku možno považovať za istý paradox, keďže sa jedná i o Kosovo a SR je jednou z piatich krajín, ktoré jeho samostatnosť neuznali.

⁵⁴ EURACTIV.SK. Komisia predstavila stratégiu pre západný Balkán. Má byť geostrategickou investíciou. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/komisia-predstavila-strategiu-pre-zapadny-balkan-ma-byt-geostrategickou-investiciou/>>

⁵⁵ EURACTIV.COM. Únia je v otázke rozširovania o západný Balkán nejednotná. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/rozsirena-eu/news/unia-je-v-otazke-rozsirovania-o-zapadny-balkan-nejednotna/>>

1.3 Zahraničná politika Ruska voči západnému Balkánu

Leon Aron definuje tri geostrategické imperatívy formujúce zahraničnú politiku Ruska:⁵⁶

1. Rusko musí zostať nukleárnou veľmocou.
2. Hegemónia v oblasti politiky a vojska a zachovanie významného zastúpenia vo všetkých aspektoch medzinárodnej činnosti.
3. Ekonomický líder regiónu.

Ruský prezident Vladimir Putin po svojom zvolení v roku 2000 prijal k tejto agende zastrešujúci cieľ: oživenie ekonomických, politických a geostrategických aktivít stratených po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991.⁵⁷

Aj keď Rusko, na rozdiel od Európskej únie, nemá špecifickú stratégiu voči regiónu západného Balkánu, po opätovnom zvolení Vladimíra Putina za ruského prezidenta v roku 2012 došlo k podpísaniu nového Konceptu zahraničnoobchodnej politiky Ruska, kde Rusko považuje Balkán za významného partnera.

Koncept zahraničnej politiky Ruskej federácie z 12. februára 2013⁵⁸ (schválený prezidentom Vladimírom Putinom) je systémový popis základných princípov, priorít a cieľov ruskej zahraničnoobchodnej politiky. Berúc do úvahy rapídnu akceleráciu globálnych procesov v prvej dekáde 21. storočia a rast nových trendov globálneho rozvoja, došlo v Koncepte k stanoveniu novej vízie priorít zahraničnoobchodnej politiky Ruska. Tými sú nevyhnutná zvýšená zodpovednosť Ruska za stanovenie medzinárodnej agendy a formovanie systému medzinárodných vzťahov. Štvrtá kapitola Konceptu zahraničnej politiky Ruska sa venuje regionálnym prioritám, pričom postavenie voči regiónu západného Balkánu je konkrétne v 66. bode zhrnuté nasledovne: *„Rusko sa usiluje o rozvoj komplexnej pragmatickej a spravodlivej spolupráce s krajinami juhovýchodnej Európy. Balkánsky región má pre Rusko veľký strategický význam, vrátane jeho úlohy hlavného dopravného a infraštruktúrneho uzla, ktorý sa využíva na dodávku plynu a ropy do európskych krajín.“*⁵⁹

⁵⁶ ARON, Leon. Russia's Quest to Rebuild the Soviet State. [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine>>

⁵⁷ SUSSEX, Matthew – KANET, Roger A. *Russia, Eurasia and the New Geopolitics of Energy: Confrontation and Consolidation*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. p. 57. ISBN-13: 978-1137523723.

⁵⁸ THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION. Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation. [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6B6BZ29/content/id/122186>

⁵⁹ GARANT.RU. Концепция внешней политики Российской Федерации (12 февраля 2013 г.). [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/>>

1.3.1 *Koncept neutrálnych štátov na západnom Balkáne*

Vládnuca ruská politická strana Jednotné Rusko⁶⁰ podpísala na 15.kongrese, t.j. dňa 6. februára 2016 vyhlásenie o spolupráci na vytvorení vojensky neutrálneho územia na Balkáne. Medzi signatármi boli zástupcovia niektorých anti-NATO politických strán z Bosny a Hercegoviny, Čiernej Hory, Severného Macedónska, Srbska (i Bulharska). Politická strana Jednotné Rusko označila daný koncept za regionálnu strategickú doktrínu do budúcnosti s plánom začleniť koncept do celoeurópskeho bezpečnostného systému. Deklarácia však nie je právne záväzná a diplomaticky uznaná žiadnou zastúpenou balkánskou krajinou z dôvodu, že k podpisu zmluvy nedošlo na vládnej úrovni, ale len na úrovni proruský orientovaných politických strán jednotlivých krajín Balkánu.⁶¹

I keď formálne neuznaný, koncept Ruska o tzv. štyroch vojensky neutrálnych, resp. proruský orientovaných štátoch na západnom Balkáne narušili dva významné faktory:⁶²

1. ***Vstup Čiernej Hory do Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO)***⁶³ dňa 5. júna 2017, pričom k podpisu prístupového protokolu prišlo už v máji 2016.
2. ***Urovanie sporu Severného Macedónska a Grécka o názve krajiny.*** Podpisom dohody o zmene názvu Macedónska sa Grécko zaviazalo, že už nebude blokovať Severnému Macedónsku vstup do Európskej únie (vetovanie od roku 2009) a NATO (vetovanie členstva od roku 2008).⁶⁴

Ani pokus ruských štátnych agentov o narušenie volieb v Čiernej Hore v roku 2016 v snahe o štátny prevrat a zastavenie prozápadného smerovania krajiny, ani snaha o zabránenie podpisu grécko-macedónskej dohody o názve krajiny nedopadli úspešne. V súčasnosti sú Srbsko a Bosna a Hercegovina jedinými krajinami v regióne, pri ktorých je budúnosť členstva v NATO v nedohľadne a zostávajú vojensky neutrálnymi.

⁶⁰ Orig. Единая Россия

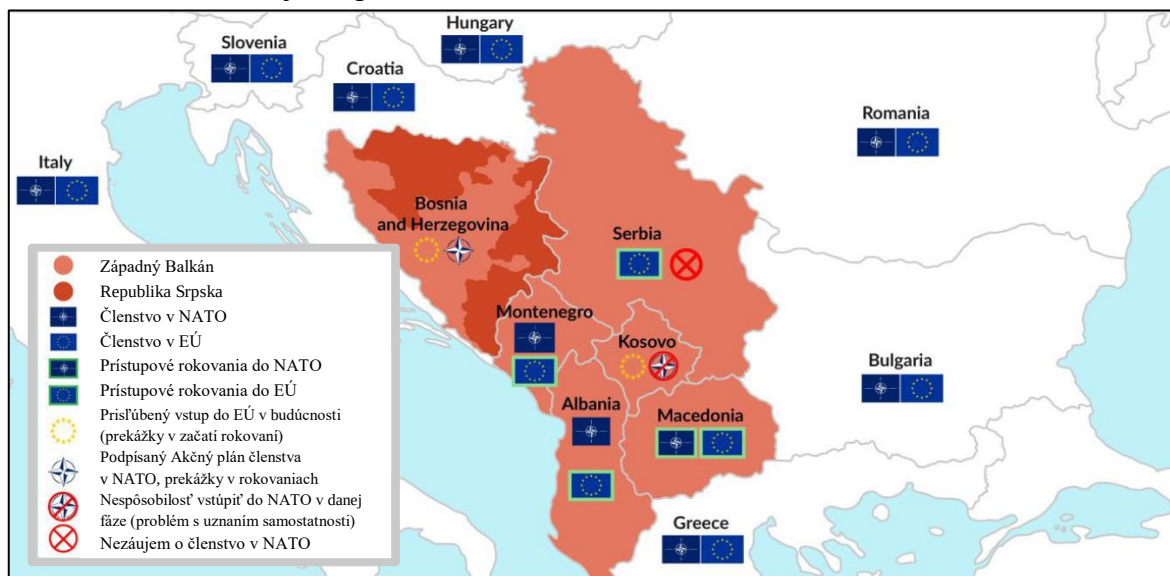
⁶¹ BIRN. Putin's Party Signs 'Military Neutrality' Agreements with Balkan Parties. [online] 2016. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2016/06/29/putin-s-party-signs-military-neutrality-agreements-with-balkan-parties-06-29-2016/>>

⁶² TANNER, Marcus. Russia's Strategic Plans Failing in Balkans, IISS Says. [online] 2017. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2017/06/21/russia-s-strategic-plans-failing-in-balkans-iiss-says-06-21-2017/>>

⁶³ Skratka NATO pochádza z anglického názvu organizácie North Atlantic Treaty Organization

⁶⁴ TASR. Parlament v Macedónsku schválil zmenu názvu krajiny. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/parlament-v-macedonsku-schvalil-zmenu-nazvu-krajiny.html>>

Obrázok 1 Status krajín západného Balkánu v NATO a v EÚ k 31.12.2018

Zdroj: REKA, Blerim. *A new military build-up in the Balkans*. [online] 2018. [cit. 2019-03-12] Dostupné na internete: <<https://emerging-europe.com/voices/a-new-military-build-up-in-the-balkans/>>

Obrázok 1 zobrazuje status krajín západného Balkánu v Európskej únii a v NATO.

- Členmi NATO sú od apríla 2009 **Albánsko** a od júna 2017 aj **Čierna Hora**.⁶⁵
- Aj napriek tomu, že **Srbsko** neprejavilo záujem o členstvo v NATO, od januára 2015 uzavrelo s organizáciou Individuálny Akčný plán NATO.⁶⁶ V porovnaní s obdobím konfliktov na území bývalej Juhoslávie, môžeme pozorovať výraznú zmenu vo vzťahu Srbska k NATO. Vzťahy sa pretransformovali z nepriateľskej úrovne až na užšiu spoluprácu a vďaka nadobudnutej platnosti Individuálneho Akčného plánu dochádza aj k zlepšeniu politického dialógu.⁶⁷
- V prípade **Bosny a Hercegoviny** došlo k podpísaniu Akčného plánu v roku 2010.⁶⁸ Napriek tomu je ale pristúpenie k NATO v nedohľadne, keďže Republika Srpska sa prikláňa na stranu Ruska a ako jeden z federatívnych štátov Bosny a Hercegoviny môže návrh členstva Bosny a Hercegoviny v NATO vetovať na federálnej úrovni, a tým zablokovat' celú iniciatívu pristúpenia.

⁶⁵ NATO. Member Countries. [online] 2018. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_52044.htm>

⁶⁶ NATO. Relations with Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50100.htm>

⁶⁷ VELEBIT, Vuk. Serbia and NATO: From hostility to close cooperation. [online] 2017. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://europeanwesternbalkans.com/2017/11/15/serbia-nato-hostility-close-cooperation/>>

⁶⁸ NATO. Relations with Bosnia and Herzegovina. [online] 2018. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm>

- **Kosovo** nie je oficiálne samostatne uznanou krajinou, a preto kandidatúra krajiny na členstvo v NATO v danej situácii nie je možná, i keď Kosovo k členstvu v NATO inklinuje.
- **Severné Macedónsko** by sa mohlo stať právoplatným, v poradí tridsiatym členom NATO už v roku 2020. Dôležitou podmienkou pre úspešné ukončenie procesu pristúpenia krajiny k NATO bola úplná implementácia predpísaných procesov v súvislosti so zmenou názvu krajiny.⁶⁹

1.3.2 *Nástroje ruského vplyvu v regióne západný Balkán*

Od roku 2000, pod vládou ruského prezidenta Vladimíra Putina,⁷⁰ začalo Rusko používať vo svojej zahraničnoobchodnej politike voči západnému Balkánu nástroje mäkkej sily, tzv. soft power. Pri využívaní mäkkej sily je základom vzťahov spoločná história, kultúra (predovšetkým náboženstvo), či rovnaké politické ideály.⁷¹

Organizácia CNA⁷² definuje nasledujúce nástroje vplyvu Ruska v regióne západného Balkánu:⁷³

- a) **Dezinformovanie** – Rusko využíva dezinformovanie predovšetkým prostredníctvom televízie, ale v súčasnosti sa rozmáha šírenie nepravdivých alebo upravených informácií aj prostredníctvom internetu. Najčastejšie ide o vyzdvihovanie ruskej armády, ruského prezidenta Putina spolu so štýlom jeho vládnutia a tvrdenia nasmerované voči Západu, (ako o mocnosti snažiacej sa prebrať kontrolu nad regiónom a nie nadviazať kooperáciu s krajinami západného Balkánu,) v snahe spomaliť integráciu regiónu západný Balkán do európskych inštitúcií.
- b) **Národnostné cítenie** – je silnou zbraňou Ruska, ktorú využíva aj pri rokovaní o bilaterálnych a multilaterálnych (konkrétne Eurázijská hospodárska únia⁷⁴) alianciách so západným Balkánom ako súčasť ruských širších geopolitických

⁶⁹ NATO. Relations with the Republic of North Macedonia. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm?selectedLocale=en>

⁷⁰ Vladimír Putin je ruským prezidentom od roku 2000 s prestávkou v období 2008-2012, kedy bol ruským prezidentom Dmitrij Medvedev a Vladimír Putin bol v tomto období premiérom Ruskej federácie.

⁷¹ RASTOVIC, Milos. Russia's Soft Power in the Western Balkans. [online] 2018. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://ces.confex.com/ces/2018/webprogram/Paper16825.html>>

⁷² CNA – nezisková organizácia zaoberajúca sa výskumom a analýzami so sídlom v USA

⁷³ ZAKEM, Vera – ROSENAU, Bill – JOHNSON, Danielle. Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime. [online] 2017. p. 13-20. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <https://www.cna.org/cna_files/pdf/DOP-2017-U-015223-2Rev.pdf>

⁷⁴ Eurázijská hospodárska únia je ekonomická únia založená v roku 2014 a s formálne nadobudnutou platnosťou od roku 2015. Súčasnými členmi sú: Rusko, Bielorusko, Kazachstan, Arménsko a Kirgizsko (člen od roku 2015).

záujmov. Príkladom národnostného cítenia ruská podpora Republiky Srpskej v referende v roku 2016 v snahe vyhlásiť 9. január, čo je deň, kedy Srbi vyhlásili v Bosne a Hercegovine v roku 1992 samostatný štát, za štátny sviatok. Ústavný súd Bosny a Hercegoviny referendum zakázal a vyhlásenie sviatku označil za protiústavné.⁷⁵ Rusko sa však postavilo na stranu Republiky Srpskej a referendum výslovne schválilo. Rusko taktiež podporilo macedónsku väčšinu v Severnom Macedónsku pri konflikte s albánskou menšinou v roku 2006.⁷⁶

- c) **Historické väzby.** Ide predovšetkým o historické väzby Ruska s Čiernou Horou, ktorých história siaha až do obdobia vlády cára Petra Veľkého. Podobne silné historické väzby má Rusko aj so Srbskom, ktoré siahajú až do 19. storočia, kedy Rusko podporilo Srbskú nezávislosť od Osmanskej ríše.⁷⁷ K budovaniu spoločných historických väzieb prispeli aj 1. a 2. svetová vojna, či vojna v bývalej Juhoslávii.
- d) **Kultúra a náboženstvo.** Existuje mnoho kultúrnych, jazykových a náboženských podobností medzi Rusmi a ortodoxnými Slovanmi v regióne západného Balkánu. Rusko využíva vo svoj prospech fakt, že obyvatelia západného Balkánu sú omnoho viac nábožensky založení ako ľudia v strednej, či západnej Európe⁷⁸ a prostredníctvom pravoslávnej cirkvi zdieľa ideológiu panslavizmu a tradície pravoslávneho kresťanstva. Rusko taktiež financuje výstavbu ortodoxných kostolov a finančne podporuje mimovládne a kultúrne organizácie v regióne.
- e) **Politický vplyv.** Rusko má politický vplyv vďaka úzkym vzťahom s proruskými resp. protizápadnými politickými stranami a politickými reprezentantmi týchto strán. Ide o úzke väzby Ruska s vládnuccimi stranami Severného Macedónska, či Republiky Srpskej v Bosne a Hercegovine. Nadštandardné politické vzťahy má však Moskva najmä so Srbskom.
- f) **Ekonomický vplyv** veľmi úzko súvisí s vyššie uvedenými nástrojmi, ale aj s rozvinutosťou ekonomík krajín západného Balkánu (ktorá má dopad na objem a hodnotu zahraničného obchodu krajín).

⁷⁵ BBC NEWS. Bosnian Serb referendum backs disputed 9 January holiday. [online] 2016. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-37465653>>

⁷⁶ ZAKEM, Vera – ROSENAU, Bill – JOHNSON, Danielle. Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime. [online] 2017. p. 13-20. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <https://www.cna.org/cna_files/pdf/DOP-2017-U-015223-2Rev.pdf>

⁷⁷ AGHAYEV, Elvin. Relations Between Russia and Serbia. [online] 2017. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<http://www.iiprc.org/relations-between-russia-and-serbia.html>>

⁷⁸ TANNER, Marcus. Religion Remains Powerful in Balkans, Survey Shows. [online] 2018. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2018/01/15/religion-remains-powerful-in-balkans-survey-shows-01-15-2018/>>

- g) **Energetická závislosť.** Rusko je kľúčovým dodávateľom energetických surovín pre západný Balkán, predovšetkým zemného plynu. Obzvlášť závislé od zemného plynu z Ruska sú Severné Macedónsko, Srbsko a Bosna a Hercegovina. Významné postavenie v energetike umožňuje Rusku kontrolovať ceny danej komodity.
- h) **Vojenská kooperácia** je významným faktorom vplyvu najmä v Srbsku, s ktorým uskutočňuje spoločné vojenské cvičenia.
- i) **Zhromažďovanie spravodajských informácií** pomocou ruských spravodajských agentúr, ktoré pôsobia v regióne západného Balkánu.

Tabuľka 3 Intenzita nástrojov ruského vplyvu v jednotlivých krajinách západného Balkánu

Krajina	Dezinformovanie	Národnostné ctenie	Historické väzby	Kultúra a náboženstvo	Politický vplyv	Ekonomický vplyv	Energetická závislosť	Vojenská kooperácia	Zhromažďovanie spravodajských informácií
Albánsko	•	•	•	••	•	••	•	•	•
Bosna a Hercegovina	•••	•••	•••	•••	•••	••	••	••	••
Čierna Hora	•••	•••	•••	•••	•••	••	•	•	•••
Kosovo	••	••	•••	•••	•••	•	•	••	••
Severné Macedónsko	•••	•••	••	•••	•••	•••	••	•	••
Srbsko	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	•••

Pozn.: • = slabý vplyv; •• = mierny vplyv; ••• = silný vplyv

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa údajov ZAKEM, Vera – ROSENAU, Bill – JOHNSON, Danielle. Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime. [online] 2017. p. 20. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <https://www.cna.org/cna_files/pdf/DOP-2017-U-015223-2Rev.pdf>*

Tabuľka 3 zobrazuje rozdielnú intenzitu ruských nástrojov vplyvu v jednotlivých krajinách západného Balkánu. Najsilnejší vplyv majú uvedené nástroje v Srbsku a v krajinách západného Balkánu, kde žijú početné srbské menšiny a obyvatelia sa hlásia k pravoslávnej viere, t.j. v Bosne a Hercegovine, Čiernej Hore, Severnom Macedónsku a Kosove. V prípade Kosova však ide o pomerne zanedbateľný ekonomický a energetický vplyv pre slabú ekonomickú rozvinutosť krajiny. Slabou energetickou závislosťou od Ruska sa vyznačuje aj Čierna Hora, keďže krajina je vo veľkej miere závislá najmä od okolitých krajín Balkánu.

Používané ruské nástroje vplyvu v regióne západného Balkánu majú všeobecne najmenšiu intenzitu v Albánsku. V Albánsku žije prevažne moslimské obyvateľstvo a z toho dôvodu je krajina oveľa viac kultúrne a historicky naviazaná na Turecko.⁷⁹

Odhliadnuc od uvedených ruských nástrojov na západnom Balkáne, vzťahy Ruska s krajinami západného Balkánu významne formuje aj otázka zavedenia **sankcií voči Rusku** z dôvodu anexie ukrajinského polostrova Krym na začiatku roka 2014. Albánsko a Čierna Hora sa v súlade so Stabilizačnou a asociačnou dohodou s EÚ pridali na stranu EÚ a uvalili sankcie voči Rusku. Rusko následne zareagovalo odvetnými sankciami týkajúcimi sa zákazu dovozu mlieka a mliečnych výrobkov, mäsa a mäsových výrobkov, i ovocia a zeleniny na ruský trh z týchto krajín, pričom sankcie EÚ aj odvetné sankcie Ruska sa neustále prolongujú.⁸⁰ Naopak, Srbsko sa z dôvodu silného politického vplyvu Ruska v otázke sankcií pridalo na ruskú stranu, keď sankcie voči Rusku nezaviedlo.

⁷⁹ ANDELKOVIC, Katarina. Turkey playing on the card of Islam in Albania?. [online] 2017. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://europeanwesternbalkans.com/2017/10/04/turkey-playing-card-islam-albania/>>

⁸⁰ UNIAN. Ukraine, Montenegro, Albania, Norway align with EU's prolonged sanctions over Donbas. [online] 2019. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://www.unian.info/economics/10437042-ukraine-montenegro-albania-norway-align-with-eu-s-prolonged-sanctions-over-donbas.html>>

2 Ciel' a metodika práce

2.1 Ciel' práce

Hlavným cieľom diplomovej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť zahraničnoobchodné vzťahy Ruska s krajinami na západnom Balkáne a ich vplyv na pozície EÚ v regióne západného Balkánu, s primárnym zameraním na Srbsko.

V našej diplomovej práci sme si stanovili štyri parciálne ciele, ktoré nám pomôžu naplniť hlavný cieľ:

1. Analyzovanie základných makroekonomických údajov regiónu západný Balkán.
2. Definovanie zahraničnoobchodnej politiky Ruska a EÚ voči regiónu západného Balkánu.
3. Analýza a komparácia zahraničného obchodu krajín západného Balkánu s Ruskom a EÚ.
4. Posledným parciálnym cieľom je analýza zahraničného obchodu a priamych zahraničných investícií Srbska spolu s analýzou vplyvu Ruska v krajine.

2.2 Metodika práce a metódy skúmania

Pri písaní diplomovej práce sme použili viacero metód. V prípravnej fáze sme si so zámerom dodržania logickej štruktúry práce zhotovili osnovu. V prvej kapitole sme sa zamerali na zber a spracovanie sekundárnych údajov s cieľom získať teoretické podklady k našej téme. Pre neustály vývoj danej problematiky sme pracovali predovšetkým s elektronickými monografiami a internetovými článkami, pre získanie čo najaktuálnejších informácií. Pre zachovanie čo najväčšej objektivity pri vypracovaní našej témy sme pracovali s publikáciami od rôznych autorov a organizácií, nielen európskymi, ale aj ruskými, americkými, či pochádzajúcimi alebo pôsobiacimi v regióne západný Balkán. Na získanie prehľadu o zahraničnej politike a stratégiách EÚ a Ruska voči západnému Balkánu, sme pracovali s odbornými dokumentami inštitúcií ako je Európska Komisia či Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie. Keďže významnú úlohu v našej práci zohráva aj organizácia NATO, pracovali sme aj s informáciami na internetových stránkach a v publikáciách tejto organizácie.

Nadobudnuté teoretické poznatky nám poslúžili ako východisko pri písaní tretej kapitoly našej diplomovej práce venovanej výsledkom práce. Keďže sa tretia kapitola zameriava na analýzu a komparáciu zahraničnoobchodnej výmeny krajín západného Balkánu s Ruskom a EÚ, pracovali sme so štatistickými údajmi. Údaje o zahraničnom obchode – exporte, importe a obchodnej bilancii sme čerpali z databázy Svetovej obchodnej organizácie Trade Map, ktorá poskytuje informácie tak z komoditného, ako aj teritoriálneho hľadiska. Na získanie údajov o príleve PZI do krajín západného Balkánu nám poslúžila databáza Svetovej banky (ktorú sme použili aj na analýzu makroekonomických ukazovateľov krajín západného Balkánu) a dáta výskumného inštitútu WIIW. Hlavnou časťou tretej kapitoly bolo zhodnotenie zahraničného obchodu a investícií v Srbsku, preto sme pracovali aj s údajmi Národnej banky Srbska.

Na zhodnotenie podnikateľského prostredia Srbska sme použili 4 viacfaktorové ukazovatele hodnotenia. Prvým bol Index globálnej konkurencieschopnosti (Svetové ekonomické fórum), ktorý konkurenčné prostredie 137 krajín hodnotí cez 114 ukazovateľov rozdelených do 12 pilierov. Index ekonomickej slobody (The heritage Foundation) hodnotí ekonomické prostredie 186 krajín v 4 pilieroch, pričom každý z pilierov obsahuje tri podpiliere. Index vnímania korupcie (Transparency International) hodnotí vnímanú mieru korupcie vo verejnom sektore u 180 krajín sveta. Posledným použitým ukazovateľom bol Index slobody tlače (Reporters Without Bordes) hodnotiaci slobodu tlače rovnako u 180 krajín.

V diskusii a závere nám na porovnanie získaných údajov poslúžila metóda komparácie a na celkové zhrnutie a vyvodenie záverov k skúmanej problematike, a tým splnenie hlavného cieľa našej diplomovej práce, sme využili metódu syntézy.

3 Výsledky práce a diskusia

V posledných rokoch nepopierateľne rastie záujem EÚ i Ruska o región západného Balkánu. V tejto kapitole budeme analyzovať zahraničnoobchodnú výmenu krajín západného Balkánu s Ruskom a EÚ. Následne budeme podrobnejšie analyzovať súčasnú situáciu zahraničného obchodu a investícií v Srbsku so zameraním na vplyv Ruska v krajine. Srbsko je najväčšou ekonomikou v regióne a ide o krajinu, ktorá má najsilnejšie historické, kultúrne, politické aj ekonomické väzby s Ruskom spomedzi všetkých krajín západného Balkánu. Navyše, spolu s Čiernou Horou sú to jediné dve krajiny v regióne so statusom kandidátskej krajiny na členstvo v EÚ s otvorenými prístupovými rokovaniami (k 31.12.2018).

3.1 Zahraničný obchod západného Balkánu

Vývoj zahraničného obchodu v krajinách západného Balkánu je veľmi dynamický a výrazne závisí od vývoja ekonomickej situácie ich obchodných partnerov. EÚ je dominantným obchodným partnerom regiónu západný Balkán, avšak významnú úlohu, najmä v dovoze, zohrávajú i Rusko, Čína a Turecko.

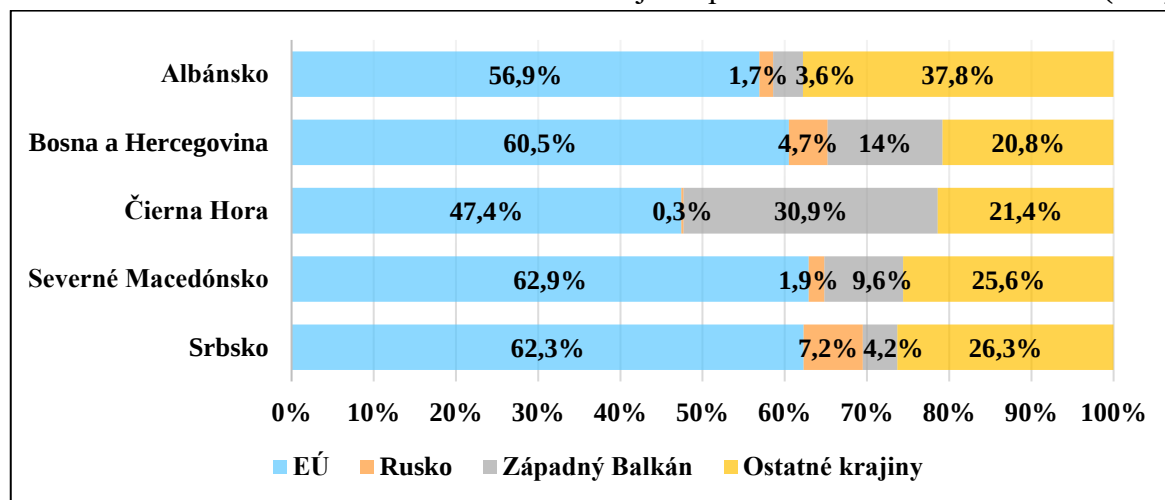
Teritoriálna štruktúra DOVOZU

Priemerný podiel EÚ na dovoze tovarov do krajín západného Balkánu, s výnimkou Čiernej Hory, bol v roku 2017 cez 60 %. Pre Čiernu Horu sú významnými obchodnými partnermi samotné krajiny západného Balkánu s podielom 30,9% na celkovom dovoze v roku 2017 (ide najmä o Srbsko, ktoré je s 21,5 % podielom na celkovom dovoze najvýznamnejším dovozným partnerom Čiernej Hory). Pre Bosnu a Hercegovinu, Severné Macedónsko a Srbsko bolo v roku 2017 najvýznamnejším importným partnerom Nemecko. Albánsko dovážalo tovary predovšetkým z Talianska s podielom 26,5 % na celkovom dovoze krajiny.

Vplyv Ruska ako obchodného partnera postupne slabne a s výnimkou Srbska (7,2 %) a Bosny a Hercegoviny (4,7 %) predstavujú pre krajiny západného Balkánu dovozy z Ruska menej ako dvojpercentný podiel na celkovom dovoze krajín. Naopak, narastá význam Číny ako dovozného partnera regiónu, keď podiel čínskych dovozov predstavuje pre každú krajinu regiónu minimálne 5 % podiel na celkovom dovoze (pre Čiernu Horu to bolo 9,6 % a Srbsko 8,2 %). O niečo menej významné zastúpenie ako Čína malo v roku 2017 aj

Turecko.⁸¹ Podrobnejšie informácie o teritoriálnej štruktúre dovozu krajín západného Balkánu za rok 2017 poskytuje graf 2.

Graf 2 Teritoriálna štruktúra dovozu tovarov krajín západného Balkánu v roku 2017 (v %)

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of importers for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-25]. Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>

Teritoriálna štruktúra VÝVOZU

Pri vývoze krajín západného Balkánu je podiel EÚ ešte výraznejší ako v prípade dovozu, čo zobrazuje aj graf 3. Vývoz do EÚ tvorí v priemere 70 %-ný podiel na celkovom vývoze krajín západného Balkánu za rok 2017.

Výnimkou je, rovnako ako pri dovoze, Čierna Hora, ktorej vývoz do krajín EÚ predstavoval podiel 34,7% na celkovom vývoze, čo je menej ako vývoz Čiernej Hory do ostatných krajín regiónu západný Balkán.

Predovšetkým pre Severné Macedónsko a Albánsko predstavuje vývoz do EÚ štyri pätiny celkového vývozu týchto krajín. Taliansko je s 54,5 % dominantným exportným partnerom Albánska a Nemecko so 47 % predstavuje za rok 2017 najvýznamnejší trh pre vývoz tovarov zo Severného Macedónska.

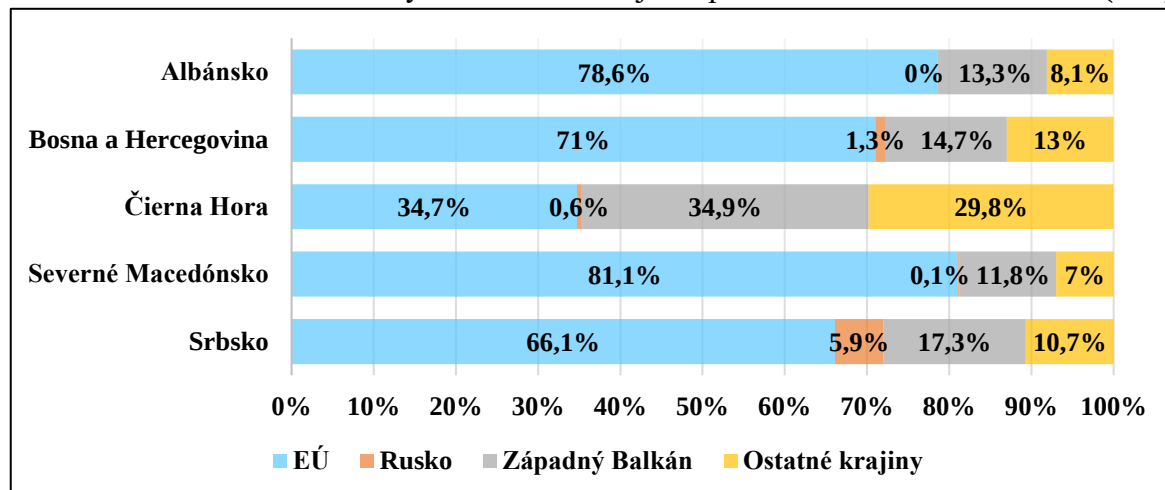
Význam Ruska ako vývozného partnera krajín západného Balkánu je ešte menší ako v prípade dovozu. Najvýznamnejšiu úlohu zohráva pre Srbsko, s 5,9 % podielom na celkovom vývoze krajiny v roku 2017.⁸² Čína a Turecko sú v oblasti vývozov pre západný

⁸¹ TRADE MAP. List of importers for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-25] Dostupné na internete:<https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>

⁸² TRADE MAP. List of exporters for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-25] Dostupné na internete:<https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>

Balkán menej významné, predovšetkým pre slabú rozvinutosť infraštruktúry a väčšiu geografickú vzdialenosť (Čína). Vďaka čínskemu projektu Novej hodvábnej cesty možno v budúcnosti očakávať nárast zahraničného obchodu s Čínou.

Graf 3 Teritoriálna štruktúra vývozu tovarov krajín západného Balkánu v roku 2017 (v %)

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of exporters for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-25] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1>

3.1.1 Zahraničný obchod západného Balkánu s Ruskom

Rusko je tradičný zahraničnoobchodný partner regiónu západný Balkán. Avšak závislosť krajín západného Balkánu od zahraničnoobchodnej výmeny s Ruskom je rozdielna. Aj keď má Rusko signifikantné postavenie v regióne, obchod sa prevažne koncentruje na dovoz energetických surovín z Ruska.

Spomedzi krajín západného Balkánu sú od dodávok energetických surovín z Ruska, najmä od dodávok zemného plynu, závislé Bosna a Hercegovina, Severné Macedónsko a Srbsko. Závislosť sa potvrdila aj v hodnotovom vyjadrení dovozov z Ruska, keď v dôsledku dynamického vývoja cien ropy a zemného plynu v rokoch 2014 – 2016, môžeme pozorovať znížené hodnoty dovozu tovarov z Ruska vo všetkých uvedených krajinách v rokoch 2015 – 2016. Ale v niektorých prípadoch, ako v Albánsku a Srbsku, bol pokles spôsobený aj zvýšenou domácou produkciou a u Čiernej Hory došlo k diverzifikácii dodávateľov nerastných surovín.⁸³

⁸³ KALOYANCHEV, Plamen – KUSEN, Ivana – MOUZAKITIS, Alexandros. *Untapped Potential: Intra-Regional Trade in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. p. 13. [cit. 2019-02-25] ISBN 978-92-79-77417-1. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/dp080_western_balkans.pdf>

V roku 2017 došlo k oživeniu zahraničnoobchodnej výmeny s Ruskom a v porovnaní s rokom 2016 vzrástol dovoz z Ruska vo všetkých krajinách západného Balkánu, avšak v relatívnych hodnotách dochádza k poklesu dovozu z Ruska. Podrobnejšie údaje o dovoze tovarov západného Balkánu z Ruska v rokoch 2012 – 2015 poskytuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Dovoz tovarov krajín západného Balkánu z Ruska v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)

Krajina	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albánsko	124	96,1	111	95,4	87,8	99,4
Bosna a Hercegovina	981	1 022	877	516	412	493
Čierna Hora	17,6	4,6	4,2	4,8	5,2	7,3
Severné Macedónsko	362	164	140	154	143	149
Srbsko	2 077	1 904	2 340	1 749	1 510	1 589

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of importers for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1>

Rozdielna rozvinutosť ekonomík regiónu západný Balkán i diferencované ekonomické väzby s Ruskom sa prejavujú aj v **komoditnej štruktúre dovozu** krajín západného Balkánu z Ruska.

- V prípade *Albánska* tvorili v roku 2017 viac ako 70 % dovozu z Ruska iba tri komodity: obilniny v celkovej hodnote 34,1 mil. USD, nerastné palivá 24 mil. USD, tuky a oleje 12,1 mil. EUR.
- Najdôležitejšia komodita importu *Bosny a Hercegoviny* z Ruska sú nerastné palivá, keď hodnota dovozu tejto komodity v roku 2017 bola 379,4 mil. EUR, čo je 80,9 % celkového dovozu Bosny a Hercegoviny z Ruska. V roku 2014, pred spomínaným poklesom cien nerastných surovín, predstavoval dovoz nerastných surovín z Ruska dokonca 91,3 % celkového dovozu z Ruska.
- *Severné Macedónsko* importovalo v roku 2017 z Ruska nerastné palivá so 41,6 % podielom a komodita železo a oceľ predstavovala 40,8 % podiel na celkovom dovoze Severného Macedónska z Ruska.
- Dovoz *Čiernej Hory* z Ruska dosiahol v roku 2017 najmenšiu hodnotu v regióne západný Balkán a to iba 7,4 mil. USD, z čoho 22,3 % tvoril dovoz tabaku a tabakových výrobkov.⁸⁴ Naopak, s 1589 mil. USD za rok 2017, sú hodnoty

⁸⁴ TRADE MAP. List of exporters for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete:<https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>

dovozov *Srbska* z Ruska najväčšie spomedzi všetkých krajín regiónu a komoditná štruktúra dovozov z Ruska je taktiež rozmanitejšia ako v prípade ostatných pozorovaných krajín. Srbsku sa podrobnejšie venuje podkapitola 3.3 *Srbsko*.

Tabuľka 5 Vývoz tovarov krajín západného Balkánu do Ruska v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)

Krajina	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albánsko	0,3	1,9	4,3	0,4	0,5	0,8
Bosna a Hercegovina	36,8	38,8	54	55,6	62,1	84,5
Čierna Hora	9,5	7,7	5,3	2,9	2,5	2,5
Severné Macedónsko	33,1	31,6	42,1	35,1	49	54,1
Srbsko	866	1 063	1 029	725	795	995

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of exporters for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>*

Uvedená tabuľka 5 poukazuje na vývoz tovarov z krajín západného Balkánu do Ruska v období 2012 – 2017. Celkovo sú hodnoty vývozu tovarov do Ruska oveľa nižšie ako pri dovoze a okrem *Srbska* neprevyšujú hodnotu 100 mil. USD u žiadnej krajiny regiónu západný Balkán. Hodnota vývozu *Srbska* do Ruska dosiahla za rok 2017 takmer 1 mil. USD a dochádza tak k oživeniu vývozu *Srbska* a ostatných krajín do Ruska po krízovom období v dôsledku nízkych cien nerastných surovín. Navyše poklesy vývozov v týchto rokoch boli vo veľkej miere ovplyvnené aj sankciami EÚ voči Rusku, ale najmä odvetnými sankciami Ruska týkajúcich sa potravinárskych produktov. Následky sankcií mali dopad aj na zmenu **komoditnej štruktúry vývozu** krajín západného Balkánu do Ruska v sledovanom období.

- V roku 2014, kedy došlo k zavedeniu sankcií⁸⁵, predstavovalo ovocie 84,6 % vývozu *Albánska* do Ruska. Po ruskom embargu na potraviny, rovnako z roku 2014, bol už vývoz albánskeho ovocia do Ruska v roku 2015 v nulových hodnotách a celkovo došlo k poklesu hodnoty vývozu *Albánska* do Ruska na menej ako 1 mil. USD ročne. Aj keď sa *Albánsko* a *Čierna Hora* v roku 2014 pridali v otázke sankcií na stranu EÚ, v oboch krajinách boli zistené reexporty sankcionovaných potravinárskych produktov pochádzajúcich z členských štátov EÚ, keď došlo k sfaľšovaniu fytosanitárnych osvedčení.⁸⁶

⁸⁵ K uvaleniu odvetných sankcií Ruska na dovoz potravinárskych produktov z USA, EÚ a ostatných krajín, ktoré taktiež zaviedli sankcie voči Rusku, došlo až v druhej polovici roku 2014, konkrétne 8. augusta 2014, preto sa to na štatistikách zahraničného obchodu *Albánska* so *Srbskom* odzrkadlilo až v roku 2015.

⁸⁶ SPUTNIK. Russia to Ban Albanian Fruits, Vegetables Import Over Re-Export From EU. [online] 2014. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <<https://sputniknews.com/business/201412031015460004/>>

- V roku 2017 predstavovali farmaceutické výrobky až 61,7 % celkových vývozov *Bosny a Hercegoviny* do Ruska a za celé sledované obdobie predstavujú najvýznamnejšiu exportnú komoditu *Bosny a Hercegoviny* na ruský trh. Farmaceutické výrobky boli rovnako najvýznamnejšou vývoznou položkou *Severného Macedónska* s podielom na celkom vývoze do Ruska 24,6 %.
- Aj keď exporty *Čiernej Hory* do Ruska predstavujú po *Albánsku* druhé najmenšie hodnoty spomedzi všetkých pozorovaných krajín a za posledné tri roky sledovaného obdobia, t.j. 2015 – 2017 boli pomerne stabilné, v komoditnej štruktúre exportu nastali rázne zmeny. Až do roku 2016 bolo najvýznamnejšou vývoznou komoditou víno s viac ako 70 % podielom na celkovom exporte do Ruska. Po vstupe *Čiernej Hory* do NATO zareagovalo Rusko uvalením ekonomických sankcií na dovoz vína z *Čiernej Hory* ako prejav nesúhlasu členstva v NATO.⁸⁷ Donucovacie opatrenie Ruska sa následne odrazilo na komoditnej štruktúre vývozu *Čiernej Hory*, keď už v roku 2017 predstavuje víno menej ako 1 % podielom celkového vývozu do Ruska.⁸⁸
- Komoditnému zloženiu vývozu tovarov *Srbska* do Ruska sa opäť podrobnejšie venuje podkapitola 3.3 *Srbsko*.

3.1.2 Zahraničný obchod západného Balkánu s EÚ

⁸⁷ AGENCE FRANCE-PRESSE. Russia ban wine from Montenegro in apparent relation for joining NATO. [online] 2017. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <<https://www.scmp.com/news/world/europe/article/2090965/russia-bans-wine-montenegro-apparent-retaliation-joining-nato>>

2014. V roku 2016 dochádza opäť k nárastu zahraničnoobchodnej výmeny medzi krajinami západného Balkánu a členskými štátmi EÚ.

Hodnoty dovozu krajín západného Balkánu z EÚ sú rozdielne v závislosti od jednotlivých ekonomík. Srbsko, ako najväčšia ekonomika regiónu, zaznamenalo v sledovanom období 2012 – 2017 najväčšie hodnoty importu z EÚ. Podrobnejšie hodnoty dovozu krajín západného Balkánu z EÚ v rokoch 2012 – 2017 poskytuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Dovoz tovarov krajín západného Balkánu z EÚ v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)

Krajina	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albánsko	3 087	3 134	3 196	2 666	2 951	3 255
Bosna a Hercegovina	6 148	6 181	6 473	5 471	5 658	6 375
Čierna Hora	1 039	1 036	1 083	846	1 088	1 237
Severné Macedónsko	3 928	4 151	4 633	3 974	4 189	4 858
Srbsko	11 533	12 728	13 000	11 362	12 128	13 808

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of importers for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1>

Komoditná štruktúra dovozu krajín západného Balkánu z EÚ je výrazne rôznorodejšia ako v prípade dovozu z Ruska. Napriek tomu sú ale tri najvýznamnejšie dovozné komodity z EÚ za rok 2017 – vozidlá, stroje a mechanické zariadenia, nerastné palivá (a výrobky ich destilácie), rovnaké v prípade Albánska, Bosny a Hercegoviny i Čiernej Hory.

- *Albánsko* v roku 2017 najviac z EÚ importovalo vozidlá s 9,1 % podielom na celkovom dovoze z EÚ, následne nerastné palivá (a výrobky ich destilácie) 7,8 %, stroje a mechanické zariadenia 7,8 %, a teda iba tieto tri komodity predstavovali takmer štvrtinový podiel na celkovom dovoze z EÚ.
- U *Bosny a Hercegoviny* tvorili prvé tri najvýznamnejšie dovozné komodity z EÚ 28,7 % podiel na celkovom dovoze a v prípade *Čiernej Hory* až 39,6 %, pričom najväčšie hodnoty dovozov *Čiernej Hory* boli v prípade nerastných surovín a to až 17 % celkového dovozu z EÚ.
- V *Severnom Macedónsku* bola najvýznamnejšia dovážaná komodita z EÚ za rok 2017 platina, s podielom 14,7 %, nasledovali nerastné palivá a výrobky z nich 11,1 % a elektrické stroje 9,3 %.
- V dovoze *Srbska* z EÚ za rok 2017 bolo 17,8 % tovarov v kategórii inak nešpecifikovaných komodít, dovoz vozidiel predstavoval podiel 10,5 % a stroje

a mechanické zariadenia 8,5 %. Nerastné palivá a výrobky z nich boli s podielom 4,8 % až 6. najvýznamnejšou dovoznou položkou z EÚ.⁸⁹

Tabuľka 7 obsahuje informácie o hodnote vývozu tovarov krajín západného Balkánu do EÚ v rokoch 2012 – 2017. Najväčšie hodnoty vývozov malo opäť Srbsko, keď v roku 2017 presiahla hodnota srbského vývozu do EÚ prvýkrát 10 mld. USD.

Z pohľadu **komoditnej štruktúry vývozu** je to opäť členitejšie ako s Ruskom:

- *Albánsko* vyvážalo na trh EÚ v roku 2017 najviac obuv 26,1 %, odevy 16,1 % a textil 11 %, pričom z týchto troch komodít až 757 mil. USD (z 945 mil. USD), teda 80 % smerovalo do Talianska.
- Pre *Bosnu a Hercegovinu* bol najhodnotnejšou vývoznou komoditou nábytok 13,2 %, obuv 8,6 % a následne stroje a mechanické zariadenia s 7,8 % podielom na celkovom vývoze do EÚ.
- Takmer jednu tretinu, konkrétne 31,4 % vývozu *Čiernej Hory* do EÚ tvorili v roku 2017 hliník a výrobky z neho.
- Kľúčové vývozné komodity *Severného Macedónska* pre trh EÚ boli chemické výrobky s podielom 25,3 % na celkovom vývoze Severného Macedónska do EÚ a elektrické stroje 15,5 %.
- Tri najvýznamnejšie vývozné komodity Srbska do EÚ boli v roku 2017 elektrické stroje 17%, vozidlá a ich časti 11 % a stroje a mechanické zariadenia 6,2 %.⁹⁰

Tabuľka 7 Vývoz tovarov krajín západného Balkánu do EÚ v rokoch 2012 – 2017 (v mil. USD)

Krajina	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albánsko	1 489	1 789	1 882	1 453	1 529	1 777
Bosna a Hercegovina	3 752	4 184	4 249	3 652	3 799	4 518
Čierna Hora	240	203	158	126	130	146
Severné Macedónsko	2 621	3 123	3 802	3 465	3 825	4 598
Srbsko	6 894	9 165	9 593	8 791	9 826	11 207

Pozn.: Kosovo je z dôvodu chýbajúcich štatistických údajov z grafu vynechané.

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of exporters for the selected product.* [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c%7c1%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1

⁸⁹ TRADE MAP. List of importers for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1

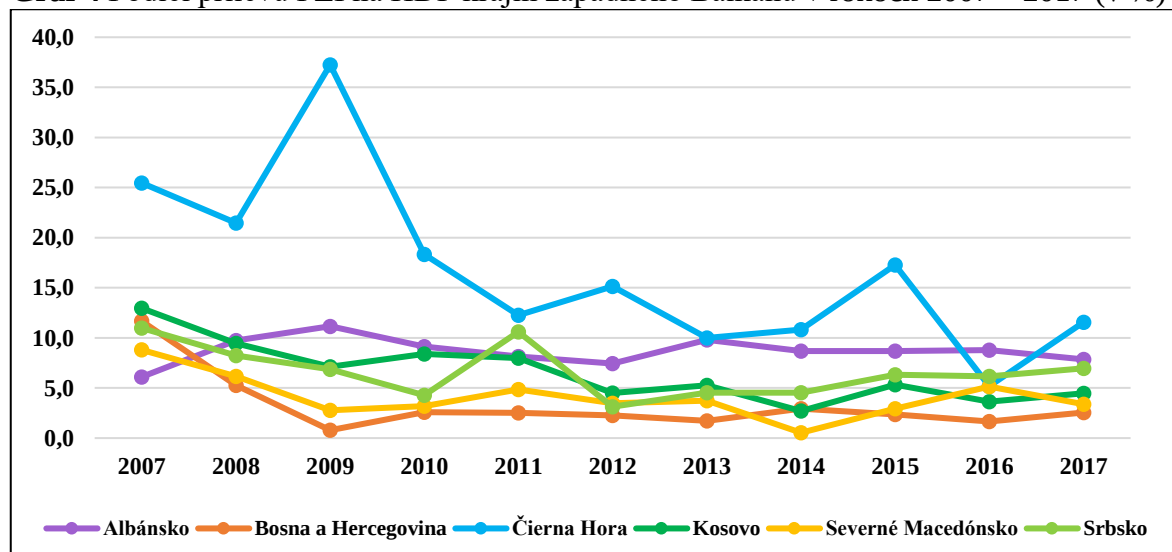
⁹⁰ TRADE MAP. List of exporters for the selected product. [online] 2019. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1

Obchodná bilancia západného Balkánu s EÚ je pre všetky krajiny v regióne v celom sledovanom období aktívna, pričom najväčší rozdiel medzi importovanými a exportovanými komoditami z EÚ je v prípade Čiernej Hory. Hodnotovo má ale najväčšiu pasívnu obchodnú bilanciu s EÚ Srbsko za celé sledované obdobie 2012 – 2017. Vývoj obchodnej bilancie krajín západného Balkánu s EÚ zobrazuje graf v prílohe 3.

3.2 Investície na západnom Balkáne

Pre krajiny západného Balkánu predstavuje **prílev priamych zahraničných investícií** významnú časť tvorby HDP. Podľa údajov Svetovej banky tvoril v roku 2017 prílev PZI v priemere 6,1 % HDP západného Balkánu. Najväčší podiel, až 11,6 % tvoril prílev PZI na hodnote HDP Čiernej Hory, 7,9 % Albánska a 6,9 % v prípade Srbska. Celkový vývoj podielu prílevu PZI do krajín západného Balkánu na ich HDP zobrazuje graf 4.

Graf 4 Podiel prílevu PZI na HDP krajín západného Balkánu v rokoch 2007 – 2017 (v %)

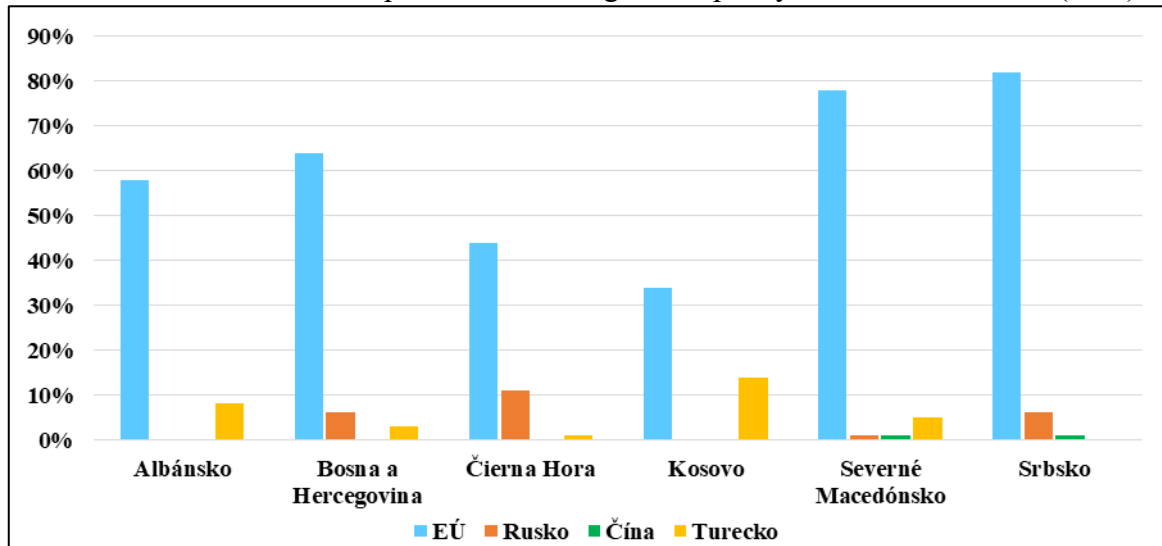

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov WORLD BANK. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP). [online] 2019. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2017&locations=AL-RS-ME-MK-BA-XK&start=2008>>

Rovnako ako v prípade zahraničného obchodu, aj z hľadiska priamych zahraničných investícií má v regióne západný Balkán dominanciu EÚ. V roku 2016 bol priemer celkového prílevu PZI z EÚ do krajín západného Balkánu 60 %. Druhým najvýznamnejším investorom v regióne je Turecko, ktorého investície smerujú najmä do Kosova, Albánska a Severného Macedónska. Rusko je tretím najvýznamnejším investorom pre krajiny západného Balkánu, avšak svoje investície primárne koncentruje iba do troch krajín regiónu. V roku 2016 tvoril

podiel ruských PZI spomedzi všetkých PZI v Čiernej Hore 11 %, v Bosne a Hercegovine 6% a v Srbsku taktiež 6%. Podrobnejšie prílev PZI do krajín západného Balkánu za rok 2016 zobrazuje graf 5.

Graf 5 Teritoriálna štruktúra prílevu PZI do regiónu západný Balkán za rok 2016 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov WIIW. Western Balkans EU Accession: Is the 2025 Target Date Realistic? [online] 2018. p.16. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-146757-ea.pdf>>

3.2.1 Finančná podpora

EÚ je nielen najväčším investorom PZI na západnom Balkáne, ale aj najväčším poskytovateľom finančnej pomoci v regióne. Región dostáva finančnú podporu pre rozvoj infraštruktúry z členských štátov EÚ v rámci Berlínskeho procesu,⁹¹ ako aj prostredníctvom predvstupových fondov IPA II. Okrem toho Investičný rámec pre západný Balkán (WBIF) stanovuje granty a úvery, ako aj technickú pomoc v oblastiach energetiky, životného prostredia a dopravy. V rokoch 2009 – 2017 sa však väčšina finančných prostriedkov skladala z úverov (7,9 mld. EUR) a len menšiu časť tvorili granty (796 mil. EUR).⁹² Rusko je oveľa menej významným poskytovateľom finančnej pomoci v regióne a v jeho prípade sa zväčša jedná len o vládne pôžičky pre krajiny západného Balkánu a nie granty.

⁹¹ Program podpory vstupu krajín západného Balkánu do EÚ.

⁹² EUROPEAN INVESTMENT BANK – WIIW. Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis. [online] 2018. p. 19. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <https://www.eib.org/attachments/efs/infrastructure_investment_in_the_western_balkans_en.pdf>

3.2.2 *Investície Ruska na západnom Balkáne*

Podľa výskumného inštitútu WIIW sú PZI Ruska na západnom Balkáne zvyčajne motivované politickými a bezpečnostnými faktormi.⁹³ Ruské investície na západnom Balkáne sa zameriavajú predovšetkým na tri sektory:

a) Energetika v Srbsku a v Bosne a Hercegovine (najmä v Republike Srpskej)

Ruské investície do energetiky na západnom Balkáne sa viažu najmä na tranzit ropy a zemného plynu cez jeho územie. Okrem toho ruské firmy prenikli na trh s energiami v Bosne a Hercegovine a Srbsku cez projekty v podobe nadobudnutia podielov v ropných spoločnostiach a zisku kontroly nad produkciou elektrickej energie a predajom benzínu. Najvýznamnejšou investíciou bola kúpa 51 % podielu vlastníctva srbskej štátnej rafinérie NIS, vďaka čomu ruská štátna spoločnosť Gazprom získala aktíva aj na iných miestach v regióne, vrátane dcérskych podnikov. Danej investícii sa podrobnejšie venujeme v podkapitole 3.3 Srbsko.

Nové ruské investície do energetiky na Balkáne mala priviesť plánovaná výstavba plynovodu South Stream, ktorý mal zabezpečovať dodávky zemného plynu z Ruska do strednej Európy cez Bulharsko a následne Srbsko (ruská spoločnosť Gazprom mala mať 50 % podiel vlastníctva). Celkovo však išlo viac o geopolitický projekt s nízkou ziskovosťou. Po ruskej anexii polostrova Krym a následnom uvalení sankcií v roku 2014 EÚ bol projekt nahradený plynovodom Turkstream, ktorý povedie cez Turecko.⁹⁴

b) Bankovníctvo v Bosne a Hercegovine a v Srbsku

Ruské investície v bankovom sektore na západnom Balkáne sú stále malé, ale v posledných rokoch zaznamenali nárast. Štátom vlastnená ruská banka Sberbank v roku 2012 odkúpila Volksbank International (v súčasnosti Sberbank Europe) a touto investíciou si Rusko zaručilo relatívne veľký podiel zastúpenia v bankovom sektore juhovýchodnej Európy, vrátane Srbska a Bosny a Hercegoviny.⁹⁵ Ruské banky (najmä Sberbank) vďaka agresívnej marketingovej stratégii rýchlo

⁹³ WIIW. Western Balkans EU Accession: Is the 2025 Target Date Realistic? [online] 2018. p.15. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-146757-ea.pdf>>

⁹⁴ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>

⁹⁵ Tamže.

expandovali v Bosne a Hercegovine, keď v roku 2014 dosiahli takmer 7 % celkových bankových aktív.⁹⁶

c) Nehnuteľnosti v Čiernej Hore.

Až do roku 2014 bolo Rusko najvýznamnejším investorom PZI v Čiernej Hore. V dôsledku toho, že Čierna Hora uvalila sankcie voči Rusku zaznamenal od roku 2015 prílev ruských PZI do Čiernej Hory pokles. Naopak v roku 2015 vzrástol prílev PZI z Rakúska. V roku 2016 bolo najväčším investorom PZI Nórsko až s 30 % podielom na celkovom príleve PZI Čiernej Hory, čím takmer trojnásobne prevýšilo hodnotu prílevu ruských PZI.⁹⁷ Aj napriek poklesom PZI z Ruska, vlastní viac ako 40 % nehnuteľností v Čiernej Hore ruskí investori, najmä ruskí oligarchovia a v roku 2016 vlastnili ruskí podnikatelia približne jednu tretinu všetkých zahraničných spoločností registrovaných a pôsobiacich v Čiernej Hore.⁹⁸ Z dôvodu členstva Čiernej Hory v NATO je do budúcnosti predpoklad zachovania klesajúcich investícií ruských spoločností v Čiernej Hore.

V skutočnosti je ekonomická prítomnosť Ruska v regióne západný Balkán o čosi väčšia, pretože investície prichádzajú nepriamo prostredníctvom európskych dcérskych spoločností, či menej transparentných offshore spoločností,⁹⁹ avšak všetky investície sú maximálne koncentrované na sektor energetiky.

EÚ a USA sa aktívne podieľajú na znížení energetickej závislosti regiónu západný Balkán (ale aj členských štátov EÚ) od Ruska. Preto sú okrem projektu TurkStream v juhovýchodnej Európe aj ďalšie významné investície do energetiky. USA investovala do vybudovania terminálu pre LNG na chorvátskom ostrove Krk (čiastočne financovaný EÚ). V roku 2020 by mali byť spustené prvé dodávky plynu z Azerbajdžanu, ktorý by mal byť vďaka projektu TAP (Trans-Adriatic Pipeline) prepravovaný cez Turecko do Grécka, Albánska a následne cez Jadranské more do Talianska. Navyše tak USA, ako aj EÚ, majú záujem o rozšírenie TAP vybudovaním tzv. „plynového okruhu“, ktorý by mal viesť

⁹⁶ HAKE, Mariya – RADZYNER, Alice. Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China. [online] 2019. p. 12. [cit. 2019-03-10] ISSN 2342-205X. Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>

⁹⁷ GOVERNMENT OF MONTENEGRO. FDI Statistics. [online] 2019. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<http://www.mipa.co.me/en/-fdi-statistics/>>

⁹⁸ TOMOVIC, Dusica. Pro-Russian Montenegrins Publish New Anti-Western Media. [online] 2017. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2017/10/18/pro-russian-montenegrins-publish-new-anti-western-media-10-17-2017/>>

⁹⁹ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>

z Albánska cez Čiernu Horu a cez Bosnu a Hercegovinu do Chorvátska. Ide najmä o geopolitické projekty v snahe o zníženie ruského energetického vplyvu v regióne, čo by malo viesť k zvýšeniu energetickej bezpečnosti EÚ.¹⁰⁰

3.3 Srbsko

Srbsko je jediná krajina v regióne západného Balkánu bez prístupu k moru¹⁰¹. Aj napriek tomu, vďaka svojej geocentrickej polohe v regióne a veľkosti trhu s rastúcou kúpyschopnosťou obyvateľstva, predstavuje atraktívny trh západného Balkánu. O rozvíjaní zahraničnoobchodných vzťahov Srbska svedčí aj pomerne vysoký stupeň otvorenosti ekonomiky, keď otvorenosť srbskej ekonomiky v roku 2017 bola 113,8 %¹⁰². Z toho importná náročnosť predstavovala podiel 61,3 %¹⁰³ a exportná výkonnosť 52,5 %.¹⁰⁴

3.3.1 Zahraničný obchod

Tabuľka 8 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Srbska s tovarmi v roku 2017 (v %)

Poradie	Podiel na dovoze Srbska		Podiel na vývoze Srbska	
1.	Nemecko	12,7	Taliansko	13,2
2.	Taliansko	10	Nemecko	12,6
3.	Čína	8,2	Bosna a Hercegovina	8
4.	Rusko	7,2	Rusko	5,9
5.	Maďarsko	4,8	Čierna Hora	4,8
6.	Poľsko	4,1	Rumunsko	4,8
7.	Turecko	3,7	Bulharsko	3,9
8.	Rakúsko	3,1	Severné Macedónsko	3,7
9.	Rumunsko	3,0	Chorvátsko	3,7
10.	Francúzsko	2,9	Maďarsko	3,7
	Ostatné	40,3	Ostatné	35,7
	SPOLU	100	SPOLU	100

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of products at 2 digits level imported by Serbia in 2018. [online] 2019. [cit. 2019-03-20] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c688%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1%7c1%7c>

¹⁰⁰ VESELICA, Lajla – MEMA, Briseida. Russia and the West are going toe to toe 'at the crossroads of energy corridors' in Europe. [online] 2017. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://www.businessinsider.com/afp-west-russia-battle-for-balkans-gas-corridors-2017-7>>

¹⁰¹ Bosna a Hercegovina má pobrežie o dĺžke 20 km.

¹⁰² Otvorenosť ekonomiky každoročne narastá, pričom väčšie nárasty podielov predstavuje exportná výkonnosť ako importná náročnosť.

¹⁰³ WORLD BANK. Imports of goods and services (% of GDP). [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS?locations=RS>>

¹⁰⁴ WORLD BANK. Exports of goods and services (% of GDP). [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=RS>>

Tabuľka 8 poskytuje teritoriálnu analýzu zahraničného obchodu Srbska za rok 2017. V dovoze bolo 7 z 10 krajín členmi EÚ a okrem Ruska patrí medzi desať najvýznamnejších dovozných partnerov Srbska aj Čína a Turecko. Celkový podiel EÚ ako vývozného partnera Srbska je o niečo menej významný ako v dovoze, ale aj napriek tomu 6 z 10 najvýznamnejších partnerov v roku 2017 boli opäť členské štáty EÚ. Okrem toho sú významnými vývoznými partnermi Srbska aj krajiny západného Balkánu a Rusko. S výnimkou Nemecka, Talianska a Ruska sú všetci najvýznamnejší partneri pre vývoz srbských tovarov susedné krajiny Srbska. Rusko bolo pre Srbsko v roku 2017 štvrtým najvýznamnejším dovozným a rovnako aj vývozným obchodným partnerom.

Zahraničný obchod Srbska s Ruskom

Srbsko je jedinou krajinou, okrem krajín SNŠ, ktorá má s Ruskom uzavretú **dohodu o voľnom obchode (FTA)**. Dohoda je platná už od roku 2000, pričom v rokoch 2009 a 2011 prišlo k ďalšej liberalizácii.¹⁰⁵ Dohoda stanovuje, že tovary vyrobené v Srbsku, t.j. tie ktoré majú aspoň 51% pridanú hodnotu v krajine, sú považované za tovary srbského pôvodu a sú vyvážané do Ruskej federácie bez cla. Dohoda Srbska s Ruskom zahŕňa aj výrobky, ktoré sú z voľného obchodu vyňaté, pričom zoznam sa pravidelne reviduje. Od marca 2012 k zoznamu vylúčených výrobkov patria niektoré druhy potravín, tabak, traktory, či nové aj ojazdené osobné automobily.¹⁰⁶ K výrobkom podliehajúcim clu teda patria aj vozidlá značky Fiat, ktoré sú najhodnotnejšou komoditou srbského vývozu. Najväčším problémom je, že vozidlá Fiat produkované v Srbsku nie sú klasifikované ako domáce výrobky. (Viac ako polovica použitých dielov na produkciu finálnych produktov sa vyrába mimo Srbska.)¹⁰⁷

Rusko navyiac rokuje so Srbskom aj na úrovni Eurázijskej ekonomickej únie (EEU) a predpokladá sa, že k podpisu novej komplexnej dohody medzi Srbskom a EEU dôjde už koncom roka 2019. Okrem väčšieho množstva tovarov v bezcolnom režime obsahuje dohoda aj ďalšie prvky, ktoré znížia operatívne náklady na dovoz a vývoz a tým prispievajú k väčšej konkurencieschopnosti srbských producentov na trhu EEU.¹⁰⁸

¹⁰⁵ MINISTRY OF FOREIGN AND INTERNAL TRADE AND TELECOMMUNICATIONS. Serbia an attractive investment destination. [online] 2013. p. 12. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <http://mtt.gov.rs/wp-content/themes/mtt/images/baneri/brosura_engleski_33.pdf>

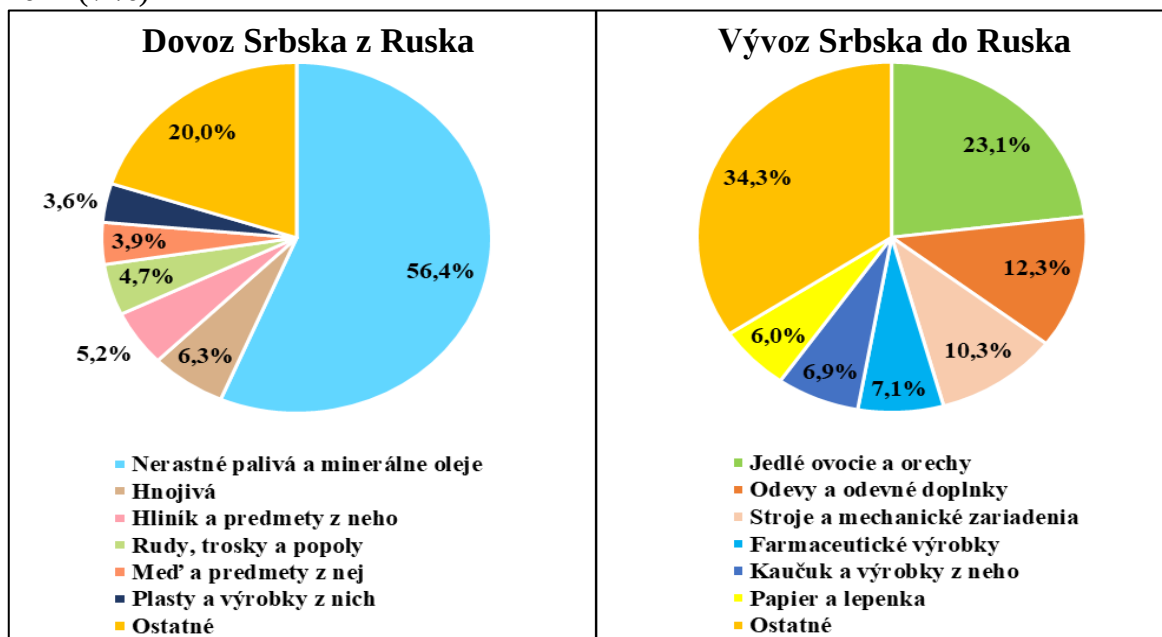
¹⁰⁶ RAZVOJNA AGENCIJA SRBIJE. Free Trade Agreements. [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<http://ras.gov.rs/export-promotion/free-trade-agreements>>

¹⁰⁷ BJELOTOMIC, Snezana. Free trade agreement between Russia and Serbia to be amended soon. [online] 2018. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://www.serbianmonitor.com/en/free-trade-agreement-between-russia-and-serbia-to-be-amended-soon/>>

¹⁰⁸ SIMIC, Julija. Serbia and Eurasian Union remove last obstacle to free trade deal. [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/serbia-and-eurasian-union-remove-last-obstacle-to-free-trade-deal/>>

V prípade, ak Srbsko splní všetky podmienky prístupu a rozhodne sa pre členstvo v EÚ, bude sa musieť riadiť obchodnými dohodami s tretími krajinami, ktoré má uzavreté EÚ, v zmysle spoločnej obchodnej politiky. To znamená neplatnosť FTA Srbska s Ruskom, či EEU. (EÚ má s Ruskom uzavretú iba nepreferenčnú Dohodu o partnerstve a spolupráci z roku 1997.)

Graf 6 Komoditná štruktúra zahraničnoobchodnej výmeny tovarov Srbska s Ruskom v roku 2017 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov TRADE MAP. List of products at 2 digits level imported by Serbia in 2018. [online] 2019. [cit. 2019-03-26] Dostupné na internete: <https://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c688%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c%7c1%7c1%7c>

Graf 6 zobrazuje komoditnú štruktúru zahraničnoobchodnej výmeny Srbska s Ruskom za rok 2017. V *komoditnej štruktúre dovozu* Srbska s Ruskom sú dlhodobo najvýznamnejšou dovoznou komoditou nerastné suroviny. Rusko je najvýznamnejším dodávateľom energetických surovín Srbska, pričom Srbsko je primárne závislé od dodávok ruského zemného plynu.¹⁰⁹ V roku 2017 tvorili nerastné suroviny viac ako polovicu dovozov z Ruska, presnejšie 56,4 % z celového dovozu z Ruska. V roku 2014, predtým ako došlo k prudkým poklesom cien nerastných surovín, predstavovala táto komodita dokonca 76 % srbských dovozov z Ruska s celkovou hodnotou 1,8 mld. USD, čo prevyšuje celkové ročné

¹⁰⁹ KONRAD ADENAUER STIFTUNG. *The influence of external actors in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2018. p. 36. [cit. 2019-04-03] ISBN 978-3-95721-471-3. Dostupné na internete: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=194afc48-b3be-e3bc-d1da-02771a223f73&groupId=252038>

hodnoty dovozov z Ruska v období rokov 2015 – 2017. (Ide o hodnotový pokles dovozov ropy a zemného plynu, nie však množstevný.)

Druhou najvýznamnejšou dovážanou komoditou z Ruska boli tak v roku 2016 ako aj v roku 2017 hnojivá so 6,3 % podielom na dovoze z Ruska. Zmeny v komoditnej štruktúre importu Srbska z Ruska v roku 2017 v porovnaní s rokom 2016 nastali v tretej najvýznamnejšej importovanej komodite, ktorou bol za rok 2017 s 5,2 % podielom hliník. V roku 2016 boli treťou najvýznamnejšou importovanou komoditou Ruska železničné vozne a ich časti v celkovej hodnote 99,8 mil. USD. Dôvodom jednorazového nárastu obchodu s danou komoditou bola rekonštrukcia srbských železníc ruskou železničnou spoločnosťou RZD International.¹¹⁰

Skutočnosť, že sa v roku 2014 Srbsko nepridalo na stranu EÚ a neuvalilo sankcie voči Rusku, sa odzrkadlila aj na zmene *komoditnej štruktúry vývozu* Srbska do Ruska. Ešte v roku 2013, rok pred zavedením sankcií EÚ a odvetných sankcií Ruska, bolo ovocie treťou najvýznamnejšou vývoznou položkou Srbska do Ruska. Následne, už v roku 2014, sa stalo najvýznamnejšou exportovanou komoditou Srbska na ruský trh a v roku 2017 tvorilo až 23,1 % z celkového vývozu Srbska do Ruska. Podobne je to aj v prípade mlieka a mliečnych výrobkov, keď v roku 2013 túto komoditu Srbsko do Ruska neexportovalo a v roku 2017 predstavovala s 3 % podielom deviatu najvýznamnejšiu vývoznú komoditu do Ruska. Z dôvodu embarga na mlieko a mliečne výrobky voči EÚ stratilo Rusko významných dodávateľov potravín pre svoj trh. Rusko muselo urýchlene hľadať náhradu za výpadok dodávok tovarov z EÚ a tým sa otvorili možnosti spolupráce s niekoľkými srbskými mliekarňami. Od roku 2014 začali dodávať svoje výrobky na ruský trh a súčasne na trh ostatných krajín EEU (z dôvodu voľného pohybu tovarov v únii) aj dve srbské mliekarne, ktoré mali predtým zákaz dovozu svojich výrobkov na ruský trh pre porušenie regulačných pravidiel.¹¹¹

Okrem vývozu poľnohospodárskych produktov boli v roku 2017 ďalšími významnými vývoznými komoditami na ruský trh odevy a odevné doplnky 12,3 %, stroje a mechanické zariadenia 10,3 %, farmaceutické výrobky 7,1 %, kaučuk 6,9 %, či papier a lepenka 6,0 %.

¹¹⁰ SMITH, Kevin. Serbia's upgraded Resnik – Valjevo line opens. [online] 2017. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://www.railjournal.com/passenger/main-line/serbias-upgraded-resnik-valjevo-railway-opens/>>

¹¹¹ Rusko má pomerne prísne sanitárne a fytosanitárne opatrenia. SITA – REUTERS. Rusko potrebuje potraviny. Otvorilo trh pre dve srbské mliekarne. [online] 2014. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/rusko-potrebuje-potraviny-otvorilo-trh-pre-dve-srbske-mliekarne.html>>

3.3.2 Investície

Rastúci záujem o srbský trh je reálne premietnutý aj v každoročnom náraste **prílevu priamych zahraničných investícií** do Srbska. Takmer na troch štvrtinách prílevu PZI do Srbska sa v rokoch 2010 – 2017 podieľali firmy sídliace v členských štátoch EÚ. Najvýznamnejšími investormi z EÚ sú Holandsko (2 406,5 mil. EUR), Rakúsko (1913,5 mil. EUR), Luxembursko (1 671,7 mil. EUR), Nemecko (952,8 mil. EUR) a Francúzsko (803,6 mil. EUR). Rusko je po EÚ druhým najvýznamnejším investorom PZI v Srbsku s takmer 10 % podielom na celkovom príleve PZI do Srbska v sledovanom období, s celkovou hodnotou investícií 1 508,3 mil. EUR. Skutočná hodnota ruských PZI v Srbsku je ešte väčšia, pretože veľká časť prichádza do Srbska prostredníctvom ruských spoločností, ktoré majú pobočky v členských štátoch EÚ ako Holandsko, či Rakúsko.¹¹²

Okrem Ruska a EÚ však postupne v Srbsku narastajú aj investície spoločností sídliačich v Spojených Arabských Emirátoch, Číne a Hongkongu. Aj keď spomedzi krajín západného Balkánu boli Bosna a Hercegovina spolu s Čiernou Horou významnými investormi v Srbsku v sledovanom období, Srbsko zaznamenalo omnoho markantnejší odlev PZI do týchto krajín. V rokoch 2010-2017 bol kumulatívny odlev PZI zo Srbska do Bosny a Hercegoviny v hodnote 522,8 mil. EUR a do Čiernej Hory až mil. 622,5 EUR.¹¹³

Tabuľka 9 Kumulatívna hodnota prílevu PZI do Srbska v rokoch 2010 – 2017

Krajina	Hodnota v mil. EUR	Podiel v %-tách
EÚ 28	11 294	72,1
Rusko	1 508,3	9,6
Švajčiarsko	909,1	5,8
Spojené Arabské Emiráty	367,4	2,3
Čína	288,2	1,8
USA	252	1,6
Hongkong	240,9	1,5
Čierna Hora	142,8	0,9
Severná Kórea	80,8	0,5
Bosna a Hercegovina	78,4	0,5
Ostatné	507,5	3,2
Spolu	15 669,3	100

ZDROJ: Vlastné spracovanie podľa údajov NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, 2010-2017 (BPM6). [online] 2019. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>

¹¹² CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY. *Assessing Russia's Economic Footprint in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Sofia: Center for the Study of Democracy. 2018. p. 16. [cit. 2019-04-05] ISBN 978-954-477-327-4. Dostupné na internete: <<http://old.csd.bg/artShow.php?id=18131>>

¹¹³ NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, IV 2018 [online] 2019. [cit. 2019-04-05] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>

Tabuľka 9 znázorňuje kumulatívny prílev PZI do Srbska v rokoch 2010 – 2017 z teritoriálneho hľadiska.

V roku 2017 zaznamenalo Srbsko prílev priamych zahraničných investícií s celkovou hodnotou 2 548,1 mil. EUR, keď sa krajine podarilo prilákať 118 nových PZI projektov. V porovnaní s rokom 2016 sa prílev PZI zvýšil o 157 % a Srbsko sa zaradilo medzi 15 európskych krajín s najväčším prílevom PZI.¹¹⁴ Z predbežných údajov za rok 2018 presahuje hodnota prílevu PZI do Srbska prvýkrát 3 mld. EUR, konkrétne ide o hodnotu 3495,8 mil. EUR. S rastúcim prílevom PZI do Srbska čoraz viac utvrdzuje svoje silné postavenie EÚ, Čína a Hongkong, ale vzrástol i prílev ruských PZI zo 170,4 mil. EUR z roku 2017 na 237,3 mil. EUR v roku 2018,¹¹⁵ čo je medziročný nárast investícií z Ruska o 139 %. Napriek absolútnemu nárastu prílevu ruských PZI, investície z Ruska v relatívnej hodnote, rovnako ako v prípade zahraničného obchodu, klesajú (tzn. klesá podiel prílevu ruských PZI na celkovom príleve PZI do Srbska.)

Kumulovaná hodnota **odlevu PZI zo Srbska** v rokoch 2010 – 2017 dosiahla hodnotu 1 8808 mil. EUR, a teda hodnoty odlevu PZI Srbska boli v priemere iba 10 % hodnoty prílevov PZI do Srbska. V roku 2017 bol odlev PZI zo Srbska 130 mil. EUR, čo je o 97 mil. EUR menej ako v roku 2016. Srbsko sa, s výnimkou Holandska, sústreďuje na región Balkánu, predovšetkým susedné štáty. Spomedzi členských štátov EÚ smerovalo v roku 2017 takmer 41 mil. EUR srbských investícií do Holandska, 12,4 mil. EUR do Slovinska, 5,7 mil. EUR do Rakúska, 4,6 mil. EUR do Grécka a 3,9 mil. EUR do Chorvátska. Najviac však investovalo do Bosny a Hercegoviny, a to v hodnote 45,2 mil. EUR a do Čiernej Hory smerovali investície v hodnote 21,8 mil. EUR. Rusko bolo s podielom 9,5 % (12,4 mil. EUR) na celkovom odleve srbských PZI 4. najvýznamnejším investičným trhom Srbska za rok 2017 (po Bosne a Hercegovine, Holandsku a Čiernej Hore).¹¹⁶

Finančná podpora

Srbsko je jedným z najväčších prijímateľov rozvojovej pomoci na svete, pričom najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci Srbska je EÚ. V rámci predvstupovej pomoci poskytuje EÚ Srbsku v rokoch 2007 – 2020 hodnotu 2,5 mld. EUR. Pôžičky od Európskej

¹¹⁴ RAZVOJNA AGENCIJA SRBIJE. EY: Serbia ranks among top 15 European countries based on the number of foreign direct investments. [online] 2019. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://ras.gov.rs/ey-serbia-ranks-among-top-15-european-countries-based-on-the-number-of-foreign-direct-investments>>

¹¹⁵ NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, IV 2018 [online] 2019. [cit. 2019-04-05] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>

¹¹⁶ NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, 2010-2017 (BPM6). [online] 2019. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>

investičnej banky dosiahli od roku 1999 celkovú hodnotu 5 mld. EUR, WBIB od svojho vzniku v roku 2009 až po rok 2017 poskytla Srbsku pôžičky v hodnote 2,25 mld. EUR a granty cez 115 mil. EUR. V roku 2014 prispela EÚ Srbsku 74 mil. EUR na riešenie nepriaznivej situácie spôsobenej povodňami v roku 2014.¹¹⁷

V prieskume Srbska z roku 2018 na otázke, kto je najväčším prispievateľom nenávratnej finančnej pomoci Srbska z roku 2018 uviedlo ako odpoveď EÚ iba 24 % respondentov, oproti tomu 21 % uviedlo Rusko, ktoré v skutočnosti nepatrí ani medzi prvých 10 najväčších prispievateľov finančnej pomoci Srbska.¹¹⁸

Investície Ruska v Srbsku

- **Energetika**

Sektor energetiky je primárnym záujmom ruských investícií v Srbsku, keď až 90 % ruských investícií v Srbsku smeruje do energetiky. V roku 2005 otvorila ruská spoločnosť Lukoil svoje prvé čerpacie stanice v Srbsku, čím získala výhodnú pozíciu na vstup do celého regiónu. Ešte významnejší pre ruské investície do energetiky je rok 2008, kedy srbský parlament ratifikoval energetickú dohodu s Ruskom s platnosťou na 30 rokov a s automatickým prolongovaním. Touto dohodou získala najväčšia ruská spoločnosť Gazprom záruku nadobudnutia 51 % vlastníckeho podielu srbskej štátom vlastnenej ropnej spoločnosti NIS za veľmi priaznivých podmienok. Predaj spoločnosti NIS nebol vyhlásený cez verejný tender, ani uskutočnený iným transparentným spôsobom. Gazprom získal 51 % akcií NIS vo februári 2009 výrazne pod trhovú cenu, keď za ne zaplatil 400 mil. EUR a zaviazal sa do budúcnosti investovať ďalších 547 mil. EUR do roku 2012. Výhodnú kúpu nadobudlo Rusko vďaka jeho podpore Srbska v otázke samostatnosti Kosova.¹¹⁹ Akvizíciou získala spoločnosť Gazprom kontrolu nad najväčšou sieťou čerpacích staníc v Srbsku, troma rafinériami – dve ropné rafinérie v Srbsku a jedna plynová rafinéria v Nigérii a štátnym monopolom na prieskum, vývoj a produkciu zo srbských zásob ropy a zemného plynu (celková hodnota zásob sa odhaduje na 7 mld. EUR).¹²⁰

¹¹⁷ EUROPEAN COMMISSION. Serbia on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_serbia_en.pdf>

¹¹⁸ BETA. Ministry: 55% of Serbia's citizens support EU membership. [online] 2018. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<http://rs.n1info.com/English/NEWS/a415310/Serbia-s-population-supports-EU-membership-with-58-percent-poll-shows.html>>

¹¹⁹ KONRAD ADENAUER STIFTUNG. *The influence of external actors in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2018. p. 36. [cit. 2019-04-06] ISBN 978-3-95721-471-3. Dostupné na internete: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=194afc48-b3be-e3bc-d1da-02771a223f73&groupId=252038>

¹²⁰ VOJVODIC-MEDIC, Filip. How to Downsize Russia in the Balkans. [online] 2018. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<http://www.gmfus.org/blog/2018/02/21/how-downsize-russia-balkans>>

V projekte plynovodu TurkStream (ako náhrade za zrušený projekt plynovodu South Stream) zohráva Srbsko dôležitú strategickú pozíciu, keď by sa mal plyn z Ruska prepravovať cez jeho územie do členských štátov EÚ. Výstavba 400 km dlhej časti plynovodu, ktorá bude viesť cez srbské územie by sa mala začať už v roku 2019. Napriek tomu, že je projekt v Srbsku financovaný švajčiarskou spoločnosťou Gastrans, ruská spoločnosť Gazprom vlastní 51 % podielu jej akcií.¹²¹

- ***Bankovníctvo, telekomunikácie a internet***

Spomedzi 28 bánk v Srbsku sú dve ruské – VTP Bank a Sberbank. Sberbank, ako banka s najväčším zastúpením na západnom Balkáne spomedzi ruských bánk, od vstupu na trh Srbska v roku 2012 svoj podiel nezvýšila a udržiava si relatívne nízku ziskovosť svojho rakúskeho predchodcu Volksbank International AG.¹²² Avšak čo sa týka zvýšenia investícií, v decembri roku 2018 podpísala Sberbank Srbija a telekomunikačná spoločnosť Telekom Srbija investičnú zmluvu. Skupina Sberbank Europe a Sberbank Srbija spoločne poskytnú spoločnosti Telekom Srbija úver v hodnote 102 mil. EUR s cieľom podpory zlepšenia prístupu a kvality telekomunikačných a internetových služieb v Srbsku.¹²³

- ***Infraštruktúra***

Najväčšou ruskou investíciou do infraštruktúry za posledné roky bola investícia ruskej spoločnosti RZD International do rekonštrukcie srbských železníc, ktorá priniesla aj spomínaný jednorazový nárast obchodu s komoditou železničné vozne a ich časti. Rekonštrukcia sa začala v roku 2014 a bola dokončená v roku 2017, pričom sa celkovo spoločnosť podieľala na obnovení šiestich segmentov Koridoru 10.¹²⁴ Rekonštrukcia bola súčasťou významného projektu modernizácie železníc Srbska spolufinancovaného z príjmov z ruského štátneho úveru vo výške 800 miliónov USD. Odhliadnuc od danej investície (a investícií do budovania ropovodov a plynovodov), sú ruské investície do infraštruktúry v Srbsku zanedbateľné.

¹²¹ REUTERS. Serbia to start building TurkStream pipeline stretch in March or April. [online] 2019. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/serbia-gas/serbia-to-start-building-turkstream-pipeline-stretch-in-march-or-april-idUSL5N2027BQ>>

¹²² HAKE, Mariya – RADZYNER, Alice. Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China. [online] 2019. p. 12. [cit. 2019-04-06] ISSN 2342-205X. Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>

¹²³ SBERBANK. Sberbank Srbija and Telekom Srbija Signed Memorandum of Cooperation. [online] 2019. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<https://www.sberbank.at/press-releases/sberbank-srbija-and-telekom-srbija-signed-memorandum-cooperation>>

¹²⁴ Koridor 10 je železničná trasa, ktorá spája Salzburg so Solúnom cez Záhreb, Belehrad a Skopje.

3.3.3 Indexy

Index globálnej konkurencieschopnosti – GCI

V indexe globálnej konkurencieschopnosti, ktorý každoročne vydáva Svetové ekonomické fórum sa Srbsko za obdobie 2017-2018 umiestnilo so 4,1 bodmi na 78. mieste spomedzi 137 hodnotených krajín, čo je v porovnaní s predchádzajúcim obdobím 2016-2017 zlepšenie o jednu desatinu a posun o 12 miest. Celkovo ide o najlepšie hodnotenie Srbska od roku 2006.¹²⁵ Najlepšie hodnotenie získalo Srbsko v pilieri zdravie obyvateľstva a základné školstvo, ktorý stabilne dosahuje 6 bodov z maximálneho počtu 7. Stále však nemožno hovoriť o silne konkurenčnom prostredí. Najslabšie piliere sú Inovácie s 3,1 bodmi a Inštitúcie s 3,4. Inštitucionálne prostredie má druhé najhoršie hodnotenie spomedzi všetkých 12. pilierov najmä z dôvodu slabej efektivity právnych predpisov pri riešení sporov, slabej úrovne nezávislosti súdnictva, zvyhodňovania pri rozhodovaní vládnych úradníkov, či nedôvere verejnosti voči politickým predstaviteľom.¹²⁶ Podrobnejšie zobrazuje body obsiahnuté v jednotlivých pilieroch indexu CPI 2017-2018 graf v prílohe 4.

Index ekonomickej slobody – IEF

Tabuľka 10 Index ekonomickej slobody Srbska za rok 2019 (v bodoch)

Právny štát		Veľkosť trhu	
Vlastnícke práva	50,1	Vládne výdavky	45,1
Vládna integrita	37,2	Daňové zaťaženie	82,0
Efektívnosť súdnictva	44,8	Fiškálne zdravie	90,1
Efektívnosť regulácií		Otvorenosť trhu	
Sloboda podnikania	72,9	Sloboda obchodu	77,0
Sloboda práce	67,4	Investičná sloboda	70,0
Menová sloboda	80,0	Finančná sloboda	50,0

Pozn.: 0 bodov = minimálna ekonomická sloboda; 100 bodov = maximálna ekonomická sloboda

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa HERITAGE FOUNDATION. 2019 Index of Economic Freedom, Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<https://www.heritage.org/index/country/serbia>>

Tabuľka 10 obsahuje podrobné hodnotenie jednotlivých kategórií v Indexe ekonomickej slobody Srbska v roku 2017 od americkej organizácie The Heritage Foundation. Hodnotenie Srbska sa s celkovým skóre 63,9 bodov z maximálneho počtu 100 bodov zlepšilo v porovnaní s hodnotením IEF 2018 o 1,4 bodu a Srbsko je zaradené do kategórie stredne slobodnej krajiny. S dosiahnutými bodmi je Srbsko na 69. mieste spomedzi 180 hodnotených krajín (Slovensko sa s celkovým skóre 65 bodov umiestnilo na 65. mieste).

¹²⁵ 2006 je rok, kedy Čierna Hora vyhlásila nezávislosť.

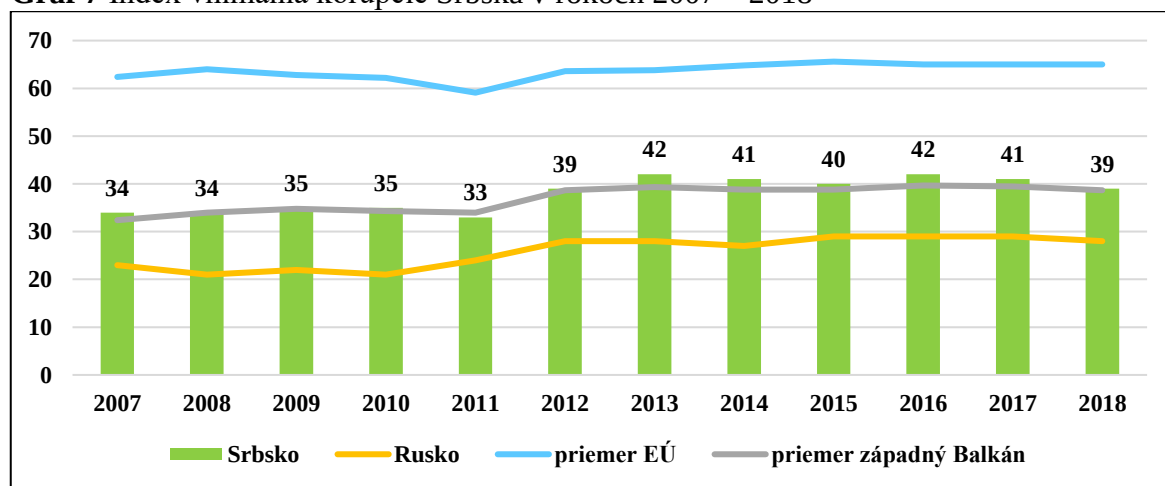
¹²⁶ WORLD ECONOMIC FORUM. The Global Competitiveness Report 2017–2018 [online] 2019. p. 268–269. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>>

K výraznému zlepšeniu došlo v kategóriách: fiškálne zdravie, sloboda podnikania a vládne výdavky. Naopak najväčší pokles bol zaznamenaný pri slobode obchodu a účinnosti súdnictva.

Aj keď je hodnotenie Srbska nad priemerom hodnotených krajín, z regiónu západný Balkán sú na tom lepšie Severné Macedónsko, Albánsko i Kosovo. Srbská ekonomika má veľké nedostatky, najmä v oblasti právneho štátu, a vyžaduje si výrazné reformy v oblasti štátnej správy, či privatizáciu štátnych podnikov (predovšetkým v sektore energií a médií). Mnoho podnikov Srbska je aj v súčasnosti štátnych, čo podporuje rozmáhanie korupcie.¹²⁷

Index vnímania korupcie – CPI

Graf 7 Index vnímania korupcie Srbska v rokoch 2007 – 2018

Pozn.: 0 = extrémne korupčné prostredie; 100 = minimálne korupčné prostredie

Priemer pre EÚ je počítaný pre súčasných 28 členských štátov (k 31.1.2019) aj napriek tomu, že nie všetky členské štáty boli členmi EÚ od začiatku pozorovaného obdobia. Priemer pre región západný Balkán je z dôvodu chýbajúcich štatistík Kosova do roku 2009 (vyhlásenie jednostrannej samostatnosti v roku 2008) v rokoch 2007-2009 priemerovaný 5 krajinami.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index 2007-2018*. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<https://www.transparency.org/research/cpi/overview>>

V indexe vnímania korupcie od Transparency International sa Srbsko v roku 2018 so skóre 39 bodov zo 100 umiestnilo na 87. mieste spomedzi 180 hodnotených krajín, čo je v porovnaní s rokom 2017 zhoršenie o 10 priečok a v bodovom vyjadrení pokles o dva body. Vývoj indexu vnímania korupcie Srbska v rokoch 2007 – 2018 zobrazuje graf 7, kde môžeme pozorovať aj porovnanie s priemerom indexu CPI v EÚ, na západnom Balkáne i hodnotenie indexu CPI Ruska. Aj keď v rokoch 2016 a 2017 bolo Srbsko nad priemerom regiónu západného Balkánu, v poslednom roku sledovaného obdobia už bolo mierne pod

¹²⁷ HERITAGE FOUNDATION. 2019 Index of Economic Freedom, Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<https://www.heritage.org/index/country/serbia>>

priemerom (z regiónu západný Balkán je na tom lepšie len Čierna Hora so 45 bodmi). Srbsko je ďaleko od priemeru EÚ, ktorý je už od roku 2015 rovnaký, a to 65 bodov, pričom najhoršie hodnotenia spomedzi členských štátov EÚ dosahujú práve štáty východnej Európy.¹²⁸

Celkovo môžeme hovoriť o pomerne nepriaznivom hodnotení Srbska v indexe vnímania korupcie za celé sledované obdobie, čo utvrdzuje najslabšie hodnotené piliere vo vyššie uvedených indexoch GCI a IEF. Vláda podporuje šírenie korupcie aj tým, že štátne podniky sú oslobodené od zverejňovania informácií, čím sa vytvára možnosť manipulácie s informáciami a ich transparentnosť pre verejnosť je slabá. Rovnako je na tom aj situácia s médiami, ktorá je aj napriek vládnym tvrdeniam o podpore slobodných médií v zlom stave.¹²⁹ O nedostatočnej slobode tlače svedčí aj zhoršenie v **Indexe slobody tlače** od Reporters Without Borders. Srbsko sa v hodnotení pre rok 2019 umiestnilo až na 90.mieste spomedzi 180 hodnotených krajín, čo v porovnaní s rokom 2018, kedy bolo zaradené na 76. miesto, predstavuje zhoršenie o 14 miest. Srbsko je tak zaradené do kategórie nebezpečné, keď praktizovanie žurnalistiky nie je ani bezpečné, ani podporované štátom. Srbsko je charakterizované nedostatkom pluralizmu v tlačových a rozhlasových médiách, čo v dôsledku vysokého korupčného prostredia podporuje tajné dohody vládných predstaviteľov s médiami a následné šírenie falošných správ.¹³⁰

V prípade, ak bude vláda Srbska naďalej podkopávať orgány a inštitúcie zodpovedné za dodržiavanie právneho štátu, možno očakávať ešte výraznejšie zhoršenie situácie a oddiaľovanie splnenia podmienok na zisk právoplatného členstva v EÚ. Navyiac sa tak vytvárajú príležitosti na budovanie a utvrdzovanie ruského vplyvu v Srbsku.¹³¹ V budúcnosti je preto nevyhnutné zavedenie reforiem v záujme zlepšenia demokratického a protikorupčného prostredia.

¹²⁸ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2007-2018. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<https://www.transparency.org/research/cpi/overview>>

¹²⁹ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Eastern Europe & Central Asia: Weak Checks and Balances Threaten Anti-corruption Efforts. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <https://www.transparency.org/news/feature/weak_checks_and_balances_threaten_anti_corruption_efforts_a_cross_eastern_eu>

¹³⁰ REPORTERS WITHOUT BORDERS. Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://rsf.org/en/serbia>>

¹³¹ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>

3.3.4 Vplyv Ruska

„V ťažkých časoch si človek spomenie na svoju matku a Srbsko si spomína na Rusko.“¹³² Sú slová vtedajšieho prezidenta Tomislava Nikoliča z roku 2015. Aj napriek úzkym srbsko-ruským vzťahom sa Srbsko podľa vyjadrení súčasného srbského prezidenta Aleksandra Vučića neprestáva usilovať o členstvo v EÚ. Rusko však považujú za svojho „brata, či ochrancu“ a aj keď je strategickou cestou Srbska členstvo v EÚ, je z ich strany jednoznačná snaha o nenarušenie úzkych vzťahov s Ruskom. Cieľ budúceho členstva v EÚ bude musieť vláda presadiť aj medzi skeptickou verejnosťou, ktorá sa posledné obdobie čoraz viac orientuje proruský.¹³³ V poslednom prieskume srbského ministerstva pre európsku integráciu z roku 2018 iba 55 % obyvateľstva Srbska podporuje členstvo svojej krajiny v EÚ a 21 % je výrazne proti.¹³⁴

Rusko je síce významným obchodným partnerom a investorom Srbska, ale protiváha EÚ je omnoho významnejšia. Preto na získanie vplyvu v Srbsku využíva Rusko najmä nástroje soft power, s tým, že sa prezentuje ako partner, ktorý zdieľa rovnaké hodnoty a ideály. Vplyv Ruska v Srbsku môžeme rozdeliť do niekoľkých nosných pilierov:

Rusko je významný obchodný partner a investor Srbska.

Srbsko predstavuje pre Rusko najvýznamnejšieho obchodného partnera v regióne západného Balkánu. Ruské ekonomické záujmy sa koncentrujú na dodávku nerastných surovín a investícií do energetiky. Aj napriek strategickej spolupráci sú však ceny zemného plynu v Srbsku vyššie ako je priemer cien v členských štátoch EÚ, čo je dôsledok vládneho dlhu Srbska voči spoločnosti Gazprom a korupcie, ktorá zohrala významnú úlohu pri vyjednávaní podmienok dodávok, či kúpou akcií spoločnosti NIS spoločnosťou Gazprom.

¹³² KALETOVIC, Damir. Russia's Latest Geopolitical Power Grab Is Going Unnoticed. [online] 2018. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://oilprice.com/Geopolitics/Europe/Russias-Latest-Geopolitical-Power-Grab-Is-Going-Unnoticed.html>>

¹³³ SAVIC, Misha – FILIPOVIC, Gordana. Serbia Will Choose EU Over Russia If Forced, Premier Says. [online] 2017. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-07-03/serbia-will-pick-eu-over-russia-if-made-to-choose-premier-says>>

¹³⁴ BETA. Ministry: 55% of Serbia's citizens support EU membership. [online] 2018. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<http://rs.n1info.com/English/NEWS/a415310/Serbia-s-population-supports-EU-membership-with-58-percent-poll-shows.html>>

Podpora v otázke samostatnosti Kosova.

Aj keď Kosovo jednostranne vyhlásilo nezávislosť v roku 2008, Srbsko stratilo kontrolu nad jeho územím už v roku 1999 po bombovom útoku NATO. Samostatnosť Kosova uznalo 115 členských štátov OSN, avšak Rusko sa pridalo na stranu Srbska a ako stály člen Bezpečnostnej rady OSN vetuje prijatie Kosova za právoplatného člena OSN. Aj keď Srbsko uzavrelo v roku 2013 s Kosovom dohodu o vedení dialógu s cieľom normalizácie srbsko-kosovských vzťahov, doposiaľ sa dosiahol len malý pokrok. Rusko deklaruje, že bude vetovať prijatie Kosova až po dobu, kedy Srbsko spor o územie nevyrieši.

Z dôvodu podpory Ruska v otázke samostatnosti Kosova Srbsko nezaviedlo sankcie voči Rusku kvôli nelegálnej anexii ukrajinského polostrova Krym, aj napriek tomu, že to EÚ vyžaduje. Srbsko by ako kandidátska krajina malo harmonizovať svoju zahranično-bezpečnostnú politiku s činnosťami EÚ. Srbský minister zahraničia Ivica Dačić toto konanie odôvodnil nasledovne: „*Nie preto, že máme radi Rusko, ale preto, že máme radi Srbsko.*“¹³⁵ Na strane Kosova sa vytvárajú obavy z možnej anexie Kosova Srbskom po ruskom vzore anexie polostrova Krym, keď sú aj v uliciach Srbska a v srbskej časti Kosova rôzne grafity typu: „Kosovo je Srbsko, Krym je Rusko“ a v januári roku 2017 došlo k vypraveniu srbského vlaku do Kosova s nápismi „Kosovo je Srbsko,“ čo kosovská vláda vníma ako provokáciu zo strany Srbska.¹³⁶

Vojenská kooperácia, vojenská technika

Rusko má spolu so Srbskom vojenskú kooperáciu, čo je súčasť srbského strategického rozhodnutia na zachovanie vojenskej neutrality. To znamená, že Srbsko nemá záujem pridať sa do žiadnej aliancie, akými sú NATO alebo Organizácia Dohody o spoločnej bezpečnosti (v ktorej je Srbsko pozorovateľom od roku 2013). V roku 2016 sa konalo významné spoločné vojenské cvičenie, pretože prebehlo na území Srbska. Na cvičení s názvom Slovanské bratstvo participovali príslušníci srbskej armády v počte 450 vojakov, 212 vojakov z Ruska a 56 z Bieloruska.¹³⁷ Rusko navyše poskytlo Srbsku niekoľko

¹³⁵ ČTK. Srbsko sankce proti Rusku nezavede. Nejednáme z lásky, ale kvůli vetování Kosova, zní z Bělehradu. [online] 2016. [cit.2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://www.e15.cz/zahranicni/srbsko-sankce-proti-rusku-nezavede-nejedname-z-lasky-ale-kvuli-vetovani-kosova-zni-z-belehradu-1324659>>

¹³⁶ BYTYCI, Fatos. Serbia wants to annex part of Kosovo using 'Crimea model': president. [online] 2016. [cit.2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/us-serbia-kosovo-president-idUSKBN15022Y>>

¹³⁷ DRAGOJLO, Sasa. Serbian Army Trains More With NATO Than Russia. [online] 2016. [cit.2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2016/08/31/serbia-s-nato-army-cooperation-beats-russia-significantly-08-30-2016/>>

vojenských milodarov v podobe vojenských stíhačiek MiG-29, i keď financovanie opráv už musí pokryť Srbsko.¹³⁸

Politický vplyv

V sfére politického vplyvu existujú pozitívne vzťahy medzi vládou Ruska a vládnucou politickou stranou Srbska – Srbská progresívna strana, založená súčasným srbským prezidentom Aleksandrom Vučićom a bývalým prezidentom Nikolićom. Ruský prezident Vladimir Putin má úzke vzťahy s politickými predstaviteľmi Srbska. Aj keď je činnosť srbského prezidenta Vučića dvojstranná – proeurópska aj proruská zároveň, Rusko sa vyslovilo, že nebude blokovať Srbsku záujem o vstup do EÚ. Konflikt by mohol nastať v prípade žiadosti Srbska o vstup do NATO, avšak zo strany Srbska nie je o toto členstvo záujem.

Vladimir Putin je všeobecne vnímaný ako politicky schopný a silný vodca a medzi obyvateľstvom je uznávaný. Dosvedčil to aj niekoľko desaťtisícový dav, ktorý ho vítal počas jeho návštevy Srbska v januári 2019.¹³⁹ Obľubu žne nielen v Srbsku, ale aj medzi srbskými minoritami v Republike Srpskej a v časti Kosova.

Sieť ruských inštitúcií

Sieť ruských inštitúcií, predovšetkým médií, v Srbsku zabezpečuje podporu a propagáciu ruského úsilia v regióne a rovnako vyzdvihuje kladné rusko-srbské vzťahy. V médiách Rusko ovplyvňuje verejnú mienku prostredníctvom novín, keď hlavný srbský denník Politika a mesačník Geopolitika obsahujú prílohy ruských médií. V televízii a rozhlase, ktoré majú vplyv predovšetkým na strednú generáciu, majú významné zastúpenie ruské spravodajské kanály RT a Sputnik, ktorých vplyv je ešte badateľnejší vďaka tomu, že poskytujú variant v srbskom jazyku. Navyše s rastom prístupu obyvateľstva k internetu a používania smartfónov, sa v súčasnosti do popredia dostáva vplyv správ šírených prostredníctvom internetu, najmä sociálnych sietí.

Rusko má v Srbsku pobočky svojich organizácií ako Ruský svet (Russkiy Mir), Medzinárodný fond pre jednotu ortodoxných národov, či Ruská agentúra pre zahraničnú

¹³⁸ KALETOVIC, Damir. Russia's Latest Geopolitical Power Grab Is Going Unnoticed. [online] 2018. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://oilprice.com/Geopolitics/Europe/Russias-Latest-Geopolitical-Power-Grab-Is-Going-Unnoticed.html>>

¹³⁹ HAJDARI, Una – COLBORNE, Michael. There's One Country in Europe Where Putin Is a Rock Star. [online] 2019. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://foreignpolicy.com/2019/01/25/theres-one-country-in-europe-where-putin-is-a-rock-star-russia-serbia-vucic-belgrade-kosovo/>>

spoluprácu.¹⁴⁰ Došlo k zriadeniu špecializovanej inštitúcie na vládnej úrovni medzi Srbskom a Ruskom, keď založili Národnú radu pre kooperáciu s Ruskom a Čínou, ktorej predsedá práve bývalý prezident Nikolić. Popri Veľvyslanectve ruskej federácie v hlavnom meste Srbska Belehrade, sídli v Srbsku aj Rusko-Srbské humanitárne centrum v meste Niš, ktoré má významné postavenie v srbskej spoločnosti. Rusko taktiež podporuje veľké množstvo vládnych a mimovládnych organizácii Srbska.¹⁴¹

Činnosť ruských organizácií a médií a ich srbských partnerov sa zameriava na niekoľko tematických oblastí:¹⁴²

1. *Propagácia ruskej verzie situácie vo svete a ruskej pôsobnosti v medzinárodnom meradle*, akou je napríklad situácia na Ukrajine. (Veľa Srbov sa stotožňuje s anexiou Krymu, najmä z dôvodu podobnej situácie Srbska s Kosovom. Srbsko má záujem o časť Kosova, kde žije srbská minorita a zároveň ide o najrozvinutejšiu časť krajiny.)
2. *Negatívna propagácia záujmov EÚ a NATO v krajine*, pričom ťažia najmä z histórie, keď v roku 1999 ozbrojené sily NATO bombardovali Srbsko a práve Rusko bolo spojencom Srbska. Rovnako sa kritizuje proeurópske smerovanie vlády. (Aj keď Rusko prisľúbilo, že nebude spôsobovať Srbsku komplikácie pri vstupe do EÚ, uvedomujú si hrozbu straty jediného významného spojenca v regióne.)
3. *Rusko ako najbližší spojenec v regióne*, ktoré vždy koná v súlade so záujmom Srbska. Vyzdvihujú význam Ruska vo svete so silným politickým i ekonomickým vplyvom a Rusko je propagované ako krajina, od ktorej závisí ekonomický rozvoj srbského hospodárstva. Srbské médiá pravidelne informujú o investičných plánoch Ruska v Srbsku, o ruskej rozvojovej pomoci Srbsku, aj keď ide zvyčajne o minimálne hodnoty.¹⁴³
4. *Vyzdvihovanie vojenskej kooperácie*. Srbskí vojaci majú omnoho častejšie vojenské výcviky a vojenské aktivity s jednotkami NATO. Avšak silná

¹⁴⁰ SZPALA, Marta. Russia in Serbia – soft power and hard interests. [online] 2014. p. 4. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_150.pdf>

¹⁴¹ KONRAD ADENAUER STIFTUNG. *The influence of external actors in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2018. p. 35. [cit. 2019-04-08] ISBN 978-3-95721-471-3. Dostupné na internete: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=194afc48-b3be-e3bc-d1da-02771a223f73&groupId=252038>

¹⁴² SZPALA, Marta. Russia in Serbia – soft power and hard interests. [online] 2014. p. 4-5. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_150.pdf>

¹⁴³ Tamže.

propagácia spomínaného spoločného cvičenia Slovanské bratstvo s Ruskom a Bulharskom kooperáciu s USA zatienila.¹⁴⁴

Rusko svoju propagandu prostredníctvom médií utvrdzuje cez rozsiahle informačné kampane, sponzorstvo futbalových tímov, charitatívnych podujatí, škôl, či združení ruského jazyka a kultúry. Aj napriek tomu, že ide zväčša o sponzorstvo financované súkromnými investormi, v kombinácii s vyššie uvedenými vládnyimi inštitúciami má daná propagácia pozitívny dopad na vnímanie ruskej diplomacie v Srbsku.¹⁴⁵

Kultúrna a náboženstvo

Najvýznamnejším spoločným prvkom srbskej a ruskej kultúry je hlásenie sa k pravoslávnej viere, pričom Rusko má v Srbsku výraznú podporu od konzervatívnych a antiliberálnych skupín prepojených so Srbskou pravoslávnu cirkvou. Najviac Srbsko a Rusko spája spoločná slovanská kultúra a história, keďže Rusi aj Srbi patria medzi slovanské národy.

Srbské menšiny

Rusko využíva vplyv národnostného cítenia a spoločnej kultúry aj na svoj politický vplyv v regióne západný Balkán v krajinách, kde žijú srbské menšiny. Významný vplyv má preto v častiach Kosova, Čiernej Hory (silná srbská menšina bola aj proti vstupu krajiny do NATO), ale predovšetkým v srbskom regióne federatívnej republiky Bosny a Hercegoviny – v Republike Srpskej. Rusko má priaznivé vzťahy s bývalým prezidentom Republiky Srpskej Miloradom Dodikom, ktorý je v súčasnosti predsedom a srbským členom tripartitného parlamentu Bosny a Hercegoviny,¹⁴⁶ vďaka čomu sa Rusko dostalo do významnej pozície, keď môže zasahovať do politického diania v krajine. Rusko prisľúbilo Republike Srpskej niekoľko pôžičiek na podporu štátneho rozpočtu. Podľa tvrdení Dodika v roku 2014 Rusko prisľúbilo podporu minimálne 625 mil. USD, avšak chýbajú dôkazy o splnení prisľubu.¹⁴⁷

¹⁴⁴ DRAGOJLO, Sasa. Serbian Army Trains More With NATO Than Russia. [online] 2016. [cit.2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2016/08/31/serbia-s-nato-army-cooperation-beats-russia-significantly-08-30-2016/>>

¹⁴⁵ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>

¹⁴⁶ Bosna a Hercegovina sa skladá z bosniacko-chorvátskej Federácie Bosna a Hercegovina, srbskej časti Republika Srpska a dištriktu Brčko. V každej z dvoch komôr parlamentu sú zastúpené tri národy: Chorváti, Bosniaci a Srbi.

¹⁴⁷ STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>

3.4 Diskusia

Región západný Balkán sa vyznačuje politickou nestabilitou a prebiehajúcimi konfliktmi tak v rámci regiónu, ako aj so susednými štátmi krajín západného Balkánu. Národnostné konflikty, ku ktorým patrí idea vytvorenia „Veľkého Albánska“ či srbsko-kosovský konflikt kvôli nezhode o otázke samostatnosti Kosova, na jednej strane spôsobujú oddľaňovanie krajín od členstva v EÚ, na druhej strane vytvárajú priestor na rastúci vplyv iných aktérov v regióne, akými je i Rusko.

Z ekonomického hľadiska je na tom západný Balkán o niečo lepšie. Priemerný medziročný rast HDP v regióne je 3 %, avšak len od roku 2015. Pre naviazanosť na vonkajšie ekonomické vplyvy, predovšetkým na vývoj hospodárskej situácie EÚ, bola v niektorých krajinách západného Balkánu v rokoch 2009, 2012 a 2014 dokonca recesia. Aj napriek rastu HDP a priaznivej miere inflácie v regióne, ktorá bola v roku 2017 na úrovni 1,9 %, je priemerná úroveň nezamestnanosti v regióne stále vysoká, až 18,5 %. Ešte horšie je na tom nezamestnanosť mládeže (37,6 %), chudoba a pomalý pokrok v tvorbe nových pracovných miest v regióne.

Pre zlú politickú situáciu a pomalý pokrok zlepšenia ekonomickej stránky krajín západného Balkánu, je na mieste skeptický prístup niektorých členských štátov EÚ k vstupu krajín západného Balkánu do integrácie. Najväčší pokrok k integrácii dosiahla Čierna Hora a Srbsko, pri ktorých došlo k otvoreniu prístupových rokovaní. Avšak z 35 kapitol (Acquis EÚ) má Čierna Hora predbežne uzavreté 3 kapitoly a Srbsko dokonca len dve. Samotná EÚ v novej stratégii EÚ pre západný Balkán vyhlásila, že k pristúpeniu Čiernej Hory či Srbska do EÚ nedôjde skôr ako v roku 2025. Stratégiu EÚ možno hodnotiť pozitívne, keďže vyzdvihuje a konkrétne navrhuje riešenia na najzávažnejšie problémy v regióne, ktoré oddľaľujú vstup krajín západného Balkánu do EÚ.

Zahraničná politika Ruska voči regiónu západný Balkán je značne odlišná od prístupu EÚ k regiónu. Západný Balkán je pre Rusko významný najmä pre svoju geostrategickú polohu, čo dosvedčuje aj Koncept zahraničnej politiky Ruskej federácie z roku 2013. Najväčší význam regiónu pritom Rusko vidí v úlohe dopravného uzla v dodávkach energetických surovín do členských štátov EÚ. Ruskou snahou je ale aj zisk, resp. udržanie si vojensky neutrálnych spojencov v regióne. Po vstupe Čiernej Hory do NATO v roku 2017 a po podpísaní grécko-macedónskej dohody o zmene názvu krajiny na Severné Macedónsko vo februári roku 2019, však ostávajú v regióne vojensky neutrálne iba

Srbsko a Bosna a Hercegovina. Preto Rusko vojenskú kooperáciu, ako jeden z nástrojov ruskej soft power v regióne, nemôže použiť pri všetkých krajinách západného Balkánu rovnako efektívne. Ďalšími významnými nástrojmi ruskej soft power v regióne sú: dezinformovanie, národnostné cítenie, historické väzby, kultúra a náboženstvo, zhromažďovanie spravodajských informácií a politický vplyv.

Analýzou zahraničného obchodu a prílevu priamych zahraničných investícií do regiónu západného Balkánu sme zistili, že nielen zahraničná politika EÚ a Ruska, ale aj ich ekonomický vplyv voči západnému Balkánu sú rozdielne. EÚ je najvýznamnejší obchodný partner západného Balkánu v dovoze aj vývoze. Priemerný podiel EÚ na dovoze tovarov do krajín západného Balkánu bol, s výnimkou Čiernej Hory, v roku 2017 cez 60 % a pri vývoze dokonca cez 70 %. Celkové hodnoty vzájomnej zahraničnoobchodnej výmeny (dovoz a vývoz) EÚ a krajín západného Balkánu za rok 2017 dosiahli hodnotu 51,8 mld. USD. Oproti tomu, Rusko s celkovou hodnotou vzájomnej zahraničnoobchodnej výmeny so západným Balkánom necelé 3,5 mld. USD, predstavuje podstatne menej významného obchodného partnera pre región. V roku 2017 predstavovali dovozy z Ruska pre krajiny západného Balkánu menej ako 2 % podiel na ich celkovom dovoze, s výnimkou Srbska 7,2 % a Bosny a Hercegoviny 4,7 %. V prípade vývozov bol ruský trh významnejší iba pre Srbsko, s 5,9 % podielom na celkovom srbskom vývoze.

Najvýznamnejšími komoditami vzájomného obchodu sú pri dovoze z EÚ vozidlá, stroje a mechanické zariadenia, nerastné palivá a výrobky ich destilácie. Komoditná štruktúra vývozu západného Balkánu s EÚ je ešte členitejšia a je pre jednotlivé krajiny západného Balkánu rozdielna. Celková zahraničnoobchodná výmena západného Balkánu s Ruskom sa koncentruje prevažne na dovoz ruských nerastných surovín do regiónu, ktoré v roku 2017 tvorili až 40 % (1,4 mld. USD) z celkového vzájomného obchodu. Z pohľadu intenzity vplyvu jednotlivých nástrojov Ruska v regióne západný Balkán, ktoré definovala organizácia CNA, sme analýzou zahraničného obchodu západného Balkánu jednoznačne potvrdili najsilnejšiu energetickú závislosť Bosny a Hercegoviny, Severného Macedónska a Srbska od dodávok energetických surovín z Ruska, keď energetické suroviny boli v roku 2017 najvýznamnejšou dovážanou komoditou z Ruska u Bosny a Hercegoviny s 80,9 % podielom na celkovom dovoze z Ruska, u Severného Macedónska 41,6 % a u Srbska 56,4 %.

Významný faktor ovplyvňujúci zahraničnoobchodnú výmenu krajín západného Balkánu s Ruskom neboli len poklesy cien ropy a zemného plynu, ale aj sankcie zavedené v roku 2014 v súvislosti s ruskou anexiou ukrajinského polostrova Krym. Tým, že sa

Albánsko a Čierna Hora pridali v otázke zavedenia sankcií na stranu EÚ, zasiahli ich aj protiruské sankcie týkajúce sa zákazu dovozu vybraných druhov potravín na ruský trh. Preto došlo k zníženiu vzájomného obchodu s Albánskom, pre ktoré ešte v roku 2014 predstavovalo ovocie 84,6 % z celkového vývozu do Ruska a boli zistené aj reexporty. Naopak pozitívne sa sankcie odrazili na obchode Ruska so Srbskom. Vďaka tomu, že Srbsko voči Rusku neuvalilo sankcie, stalo sa ovocie v roku 2017 najvýznamnejšou vývoznou komoditou Srbska na ruský trh s 23,1 % podielom na celkovom vývoze do Ruska. Ďalší prípad sankcií, ktorý ovplyvnil komoditnú štruktúru, je ruské embargo na dovoz vína z Čiernej Hory v dôsledku toho, že sa Čierna Hora stala členom NATO.

Pri analýze prílevu PZI do západného Balkánu sa opäť potvrdila silná ekonomická pozícia EÚ v regióne. Priemer celkového prílevu PZI z EÚ do západného Balkánu v roku v roku 2016 bol 60 %. Rusko významnejšie investovalo iba v Čiernej Hore s 11 % podielom na celkovom príleve PZI do Čiernej Hory, Bosne a Hercegovine 6 % a v Srbku taktiež 6 % z celkového prílevu PZI do Srbska. Prevažná časť investícií Ruska na západnom Balkáne smeruje do sektora energetiky, najmä teda v Bosne a Hercegovine a Srbku. Vďaka prieniku ruskej banky Sberbank na trh západného Balkánu smerujú ruské investície čiastočne i do bankovníctva a až do roku 2014 bolo Rusko najväčším investorom v Čiernej Hore, zameriavajúc sa predovšetkým na oblasť nehnuteľností. V dôsledku vyššie spomínaných sankcií ale dochádza ku každoročným poklesom ruských investícií v Čiernej Hore.

EÚ je najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci v regióne a keďže je súčasťou novej stratégie EÚ i návrh Komisie na zvýšenie finančných prostriedkov IPA do roku 2020, očakávame utvrdenie pozície EÚ ako najväčšieho investičného i obchodného partnera západného Balkánu. Naopak, aj napriek tomu, že obchod a investície Ruska so západným Balkánom v absolútnych hodnotách každoročne narastajú, v relatívnej hodnote dochádza k poklesom.

V tretej kapitole sme analyzovali aj zahraničný obchod, investície Srbska. EÚ je dominantným obchodným partnerom Srbska v dovoze aj vývoze. Rusko bolo v roku 2017 štvrtým najvýznamnejším dovozným aj vývozným partnerom. O tom, že je Srbsko strategickým partnerom Ruska v regióne západného Balkánu svedčia nielen najväčšie hodnoty vzájomnej zahraničnoobchodnej výmeny Srbska s Ruskom spomedzi všetkých analyzovaných krajín regiónu, ale aj fakt, že Srbsko v roku 2014 nezaviedlo voči Rusku sankcie. Navyše je Srbsko jedinou krajinou v regióne západný Balkán, ktorá má s Ruskom uzavretú FTA dohodu, vďaka ktorej prevažná väčšina tovarov zahraničnoobchodnej výmeny Srbska s Ruskom nepodlieha clu. V roku 2017 predstavovali nerastné suroviny, ako

najvýznamnejšia dovozná komodita z Ruska, 56,4 % na celkovom dovoze Srbska z Ruska, a v roku 2014 až 76 %. Ako sme už uviedli, zmenu komoditnej štruktúry vývozu Srbska z Ruska zapríčinili sankcie a najvýznamnejšou vyvážanou komoditou je preto ovocie. V roku 2017 sa stalo významnou vývoznou komoditou aj mlieko a mliečne výrobky.

Analýzou prílevu PZI do Ruska sme zistili, že v rokoch 2010 – 2017 pochádzalo až 72,1 % investícií z EÚ, najmä z Holandska, Rakúska a Luxemburska. Rusko je po EÚ s podielom 9,6 % za sledované obdobie druhým najvýznamnejším investorom Srbska. V prípade Srbska smeruje až 90 % ruských investícií do energetiky a historicky najväčšou ruskou investíciou v Srbsku je kúpa 51 % podielu akcií srbskej štátnej spoločnosti NIS ruskou spoločnosťou Gazprom, pričom kúpa prebehla bez vyhlásenia cez verejný tender a výrazne pod trhovú cenu. Spoločnosť Gazprom tak od roku 2009 získala výhodné postavenie na trhu západného Balkánu.

Srbské investície v roku 2017 smerovali prevažne do susedných štátov Srbska a do Holandska a Ruska, ktoré bolo 4. najvýznamnejším investičným trhom Srbska s hodnotou investícií 12,4 mil. EUR. Najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci Srbska je opäť EÚ, prispievateľmi sú tak členské štáty, ako aj inštitúcie EÚ. V prieskume však iba 24 % respondentov uviedlo EÚ ako najväčšieho prispievateľa nenávratnej finančnej pomoci a až 21 % uviedlo Rusko, ktoré v realite ale prispieva minimálne.

Cez indexy sme zhodnotili aj podnikateľské prostredie Srbska. Aj keď sa Srbsko v indexe GCI za obdobie 2017-2018 v porovnaní s predchádzajúcim obdobím mierne zlepšilo a v rebríčku sa posunulo o 12 miest, najslabšie piliere Inovácie a Inštitúcie dosahujú stále slabé pokroky. Zlepšenie Srbska v Indexe ekonomickej slobody bolo v roku 2017 tiež len mierne. Naopak v Indexe vnímania korupcie a Indexe slobody tlače sa Srbsko v poslednom období každoročne výrazne zhoršuje a je ďaleko pod priemerom EÚ. Za faktory zlého postavenia Srbska v analyzovaných indexoch možno považovať vysoký stupeň korupcie, slabú efektivitu právnych predpisov, slabú úroveň nezávislosti súdnictva, zvýhodňovanie pri rozhodovaní vládnych úradníkov (čo sa spolu s korupčným prostredím podpísalo aj na predaji akcií spoločnosti NIS Gazpromu), štátom vlastnené podniky, slabá transparentnosť verejnej správy a médií i nedostatočná sloboda tlače.

Práve uvedené faktory majú za následok vysokú efektívnosť ruského vplyvu v Srbsku, najmä ruskej soft power. Tým, že ruské médiá majú v Srbsku významné postavenie, Rusko sa pomocou nich snaží o negatívnu propagáciu záujmov EÚ a NATO v Srbsku, a naopak pozitívne propagovať ruskú činnosť v Srbsku. Pre veľký prínos Ruska z médií, možno aj malú investíciu ruskej Sberbank so spoločnosťou Telekom Srbija v záujme

zlepšenia prístupu k internetu pre srbské obyvateľstvo považovať za strategickú činnosť Ruska, ktorou v budúcnosti docieli získanie ešte väčšieho vplyvu cez sociálne médiá.

Rusko ďalej ťaží zo zdieľania rovnakých kultúrnych a náboženských ideálov so Srbskom, zo spoločnej histórie (svetové vojny, pomoc Srbsku pri vojne v bývalej Juhoslávii), spoločnej vojenskej kooperácie a v neposlednom rade z dobrých vzťahov s vysokými predstaviteľmi Srbska. S politickým vplyvom súvisí aj ruská podpora Srbska v otázke nezávislosti Kosova.

Záver

Západný Balkán predstavuje geostrategický význam tak pre EÚ, ako aj Rusko. Primárnym cieľom EÚ je vybudovanie stabilnej, silnej a zjednotenej Európy, pričom k dosiahnutiu tohto cieľa by mali prispieť práve krajiny západného Balkánu. Rusko sa naopak snaží o spomalenie integrácie regiónu západný Balkán do západných inštitúcií, akými sú EÚ či NATO.

Hlavným cieľom našej diplomovej práce bolo na základe vedeckých metód vyhodnotiť zahraničnoobchodné vzťahy Ruska s krajinami na západnom Balkáne a ich vplyv na pozície EÚ v regióne západného Balkánu, s primárnym zameraním na Srbsko. K naplneniu hlavného cieľa sme si stanovili štyri parciálne ciele. Prvý parciálny cieľ sme splnili analyzovaním základných makroekonomických ukazovateľov krajín západného Balkánu, akými sú HDP, miera inflácie, či úroveň nezamestnanosti. Definovali sme zahraničnú politiku EÚ voči regiónu západný Balkán, so zameraním sa na Stratégiu EÚ pre západný Balkán z roku 2018 a politiku rozširovania EÚ. Následným definovaním zahraničnej politiky Ruska voči regiónu s dôrazom na Koncept zahraničnej politiky Ruskej federácie z roku 2013 a koncept tzv. neutrálnych štátov na západnom Balkáne, sme dospeli k naplneniu druhého čiastkového cieľa práce. Zvyšné dva čiastkové ciele sme splnili v tretej kapitole tým, že sme analyzovali zahraničný obchod a prílev investícií do krajín západného Balkánu a podrobnejšie sme rozobrali ekonomickú situáciu v Srbsku, kde sme sa zamerali aj na najvýznamnejšie oblasti vplyvu Ruska v krajine.

Súčinnosťou parciálnych cieľov sme dospeli k plnohodnotnému naplneniu hlavného cieľa našej práce. Z ekonomického hľadiska je EÚ dominantným obchodným partnerom, najväčším investorom aj poskytovateľom nenávratnej finančnej pomoci v regióne západný Balkán. Ekonomický vplyv Ruska je okrem ruských dodávok nerastných surovín a investícií do energetiky zanedbateľný a aj napriek každoročne sa zvyšujúcim hodnotám zahraničnoobchodnej výmeny krajín západného Balkánu s Ruskom, dochádza v relatívnom vyjadrení k poklesu obchodu a investícií Ruska s krajinami západného Balkánu. Ani v prípade Srbska nejde o výnimku. Avšak Rusko na získanie a udržanie si vplyvu v Srbsku využíva nástroje soft power a v kombinácii so silne korupčným a nedemokratickým prostredím v Srbsku, dosahuje efektívne výsledky. Navyše vplyv Ruska presahuje aj srbské hranice, pretože Rusko svoje nástroje na získanie vplyvu využíva aj v krajinách západného Balkánu, kde žijú srbské menšiny. Rovnako udržiava kladné vzťahy s proruskými orientovanými politickými predstaviteľmi krajín západného Balkánu.

Preto sme dospeli k záveru, že aj keď Rusko nedokáže konkurovať ekonomickej dominancii EÚ na západnom Balkáne, najmä vďaka politickému vplyvu v regióne je schopné pozície EÚ na západnom Balkáne významne narušiť. Práve Srbsko, ktoré má spolu s Čiernou Horou potenciál stať sa členom EÚ v roku 2025, je najväčším strategickým partnerom Ruska v regióne. Z toho dôvodu považujeme za nesmierne dôležité, aby EÚ apelovala na urýchlené vyriešenie srbsko-kosovského sporu, keďže práve ruskú podporu Srbska v otázke samostatnosti Kosova možno v súčasnosti považovať za najsilnejší pilier vzťahu Srbska s Ruska. Za nemenej dôležité v záujme zabránenia rastu ruského vplyvu v regióne považujeme zavádzanie reforiem. Práve nedodržiavanie princípov právneho štátu a demokracie, slabá úroveň nezávislosti súdnictva, chýbajúca transparentnosť verejnej správy, či vysoko korupčné prostredie v krajinách západného Balkánu, sú úrodnou pôdou pre rast ruského vplyvu v regióne a naopak oslabenie pozície EÚ.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

1. FODOROVÁ, Veronika a kol. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie: kniha 1 - komplexný pohľad*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 305 s. [20,481 AH]. ISBN 978-80-225-3383-6.
2. GRANČAY, Martin a kol. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie: kniha 2 - individuálny aspekt*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 229 s. [15,918 AH]. ISBN 978-80-225-3374-4.
3. SUSSEX, Matthew – KANET, Roger A. *Russia, Eurasia and the New Geopolitics of Energy: Confrontation and Consolidation*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. 252 p. ISBN-13: 978-1137523723.
4. ZUBALOVÁ, Ľubica. *Zahraničnoobchodná politika EÚ: (vzťahy s vybranými regiónmi)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2017. 166 s. [11,59 AH]. ISBN 978-80-225-4439-9.

Elektronické publikácie a internetové články:

1. AGENCE FRANCE-PRESSE. Russia ban wine from Montenegro in apparent relation for joining NATO. [online] 2017. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <<https://www.scmp.com/news/world/europe/article/2090965/russia-bans-wine-montenegro-apparent-retaliation-joining-nato>>
2. AGHAYEV, Elvin. Relations Between Russia and Serbia. [online] 2017. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<http://www.iiprc.org/relations-between-russia-and-serbia.html>>
3. ANDELKOVIC, Katarina. Turkey playing on the card of Islam in Albania?. [online] 2017. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://europeanwesternbalkans.com/2017/10/04/turkey-playing-card-islam-albania/>>
4. ARON, Leon. Russia's Quest to Rebuild the Soviet State. [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine>>
5. BBC NEWS. Bosnian Serb referendum backs disputed 9 January holiday. [online] 2016. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-37465653>>
6. BETA. Ministry: 55% of Serbia's citizens support EU membership. [online] 2018. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<http://rs.n1info.com/English/NEWS/a415310/Serbia-s-population-supports-EU-membership-with-58-percent-poll-shows.html>>
7. BETA. Western Balkans in EU? Not before 2019 – Juncker. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2017&mm=09&dd=13&nav_id=102305>
8. BIRN. Putin's Party Signs 'Military Neutrality' Agreements with Balkan Parties. [online] 2016. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2016/06/29/putin-s-party-signs-military-neutrality-agreements-with-balkan-parties-06-29-2016/>>
9. BJELOTOMIC, Snezana. Free trade agreement between Russia and Serbia to be amended soon. [online] 2018. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://www.serbianmonitor.com/en/free-trade-agreement-between-russia-and-serbia-to-be-amended-soon/>>
10. BYTYCI, Fatos. Serbia wants to annex part of Kosovo using 'Crimea model': president. [online] 2016. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/us-serbia-kosovo-president-idUSKBN15022Y>>

11. CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY. *Assessing Russia's Economic Footprint in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Sofia: Center for the Study of Democracy. 2018. 70 p. [cit. 2019-04-05] ISBN 978-954-477-327-4. Dostupné na internete: <<http://old.csd.bg/artShow.php?id=18131>>
12. CRISP, James. Brexit 'an opportunity' to expand EU into the Balkans, says Bulgaria's PM. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/08/brexit-opportunity-expand-eu-balkans-says-bulgarias-pm/>>
13. ČTK. Srbsko sankce proti Rusku nezavede. Nejednáme z lásky, ale kvůli vetování Kosova, zní z Bělehradu. [online] 2016. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://www.e15.cz/zahranicni/srbsko-sankce-proti-rusku-nezavede-nejedname-z-lasky-ale-kvuli-vetovani-kosova-zni-z-belehradu-1324659>>
14. DRAGOJLO, Sasa. Serbian Army Trains More With NATO Than Russia. [online] 2016. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2016/08/31/serbia-s-nato-army-cooperation-beats-russia-significantly-08-30-2016/>>
15. EUR-Lex. Pripojenie k EÚ – proces pristúpenia. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISUM%3A114536>>
16. EURACTIV.SK. Komisia predstavila stratégiu pre západný Balkán. Má byť geostrategickou investíciou. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/komisia-predstavila-strategiu-pre-zapadny-balkan-ma-byt-geostrategickou-investiciou/>>
17. EURACTIV.COM. Únia je v otázke rozširovania o západný Balkán nejednotná. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/rozsirena-eu/news/unia-je-v-otazke-rozsirovania-o-zapadny-balkan-nejednotna/>>
18. EUROPEAN COMMISSION. Albania on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_albania_en.pdf>
19. EUROPEAN COMMISSION. Bosnia and Hercegovina on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_bosnia_and_herzegovina_en.pdf>
20. EUROPEAN COMMISSION. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. [online] 2018. 19 p. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf>
21. EUROPEAN COMMISSION. Conditions for Membership. [online] 2016. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en>
22. EUROPEAN COMMISSION. Countries. [online] 2019. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1>
23. EUROPEAN COMMISSION. EU-Western Balkans, Six Flagship Initiatives. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/six-flagship-initiatives-support-transformation-western-balkans_en.pdf>
24. EUROPEAN COMMISSION. European Union – Factsheet – The European Union and the Western Balkans. [online] 2003. 3 p. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/76323.pdf>
25. EUROPEAN COMMISSION. Kosovo on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_kosovo_en.pdf>

26. EUROPEAN COMMISSION. Montenegro on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_montenegro_en.pdf>
27. EUROPEAN COMMISSION. Serbia on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_serbia_en.pdf>
28. EUROPEAN COMMISSION. The former Yugoslav Republic of Macedonia on its European Path. [online] 2018. [cit. 2019-01-10] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/near_factograph_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_en.pdf>
29. EUROPEAN COMMISSION. Western Balkans Enlargement: Common Destination. [online] 2018. p.1. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/western-balkans-enlargement_en.pdf>
30. EUROPEAN INVESTMENT BANK – WIIW. Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis. [online] 2018. 38 p. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <https://www.eib.org/attachments/efs/infrastructure_investment_in_the_western_balkans_en.pdf>
31. EURÓPSKA KOMISIA. Stratégia pre západný Balkán Nový plán EÚ na podporu reforiem v regióne. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_sk.pdf>
32. EURÓPSKA RADA – RADA EÚ. Rozširovanie EÚ [online] 2018. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/enlargement/>>
33. EURÓPSKY PARLAMENT. Informačné listy o Európskej únii – 2018 – ZÁPADNÝ BALKÁN. [online] 2018. 5 s. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.5.2.pdf>
34. GARANT.RU. Концепция внешней политики Российской Федерации (12 февраля 2013 г.). [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/>>
35. GOVERNMENT OF MONTENEGRO. FDI Statistics. [online] 2019. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<http://www.mipa.co.me/en/-fdi-statistics/>>
36. HAJDARI, Una – COLBORNE, Michael. There's One Country in Europe Where Putin Is a Rock Star. [online] 2019. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <<https://foreignpolicy.com/2019/01/25/theres-one-country-in-europe-where-putin-is-a-rock-star-russia-serbia-vucic-belgrade-kosovo/>>
37. HAKE, Mariya – RADZYNER, Alice. Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China. [online] 2019. 18 p. [cit. 2019-03-10] ISSN 2342-205X. Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>
38. HERITAGE FOUNDATION. 2019 Index of Economic Freedom, Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<https://www.heritage.org/index/country/serbia>>
39. KALETOVIC, Damir. Russia's Latest Geopolitical Power Grab Is Going Unnoticed. [online] 2018. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://oilprice.com/Geopolitics/Europe/Russias-Latest-Geopolitical-Power-Grab-Is-Going-Unnoticed.html>>
40. KALOYANCHEV, Plamen – KUSEN, Ivana – MOUZAKITIS, Alexandros. *Untapped Potential: Intra-Regional Trade in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 36 p. [cit. 2019-02-25] ISBN

- 978-92-79-77417-1. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/dp080_western_balkans.pdf>
41. KONRAD ADENAUER STIFTUNG. *The influence of external actors in the Western Balkans*. [elektronický zdroj] 1. vyd. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2018. 41 p. [cit. 2019-04-03] ISBN 978-3-95721-471-3. Dostupné na internete: <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=194afc48-b3be-e3bc-d1da-02771a223f73&groupId=252038>
 42. MINISTRY OF FOREIGN AND INTERNAL TRADE AND TELECOMMUNICATIONS. Serbia an attractive investment destination. [online] 2013. 24 p. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <http://mtt.gov.rs/wp-content/themes/mtt/images/baneri/brosura_engleski_33.pdf>
 43. MUNTER, André De. Rozširovanie Únie. [online] 2018. 5 s. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.5.1.html>
 44. NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, 2010-2017 (BPM6). [online] 2019. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>
 45. NATIONAL BANK OF SERBIA. Foreign direct investments, by country, IV 2018 [online] 2019. [cit. 2019-04-05] Dostupné na internete: <http://www.nbs.rs/internet/english/80/platni_bilans.html>
 46. NATO. Member Countries. [online] 2018. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_52044.htm>
 47. NATO. Relations with Bosnia and Herzegovina. [online] 2018. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm>
 48. NATO. Relations with Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50100.htm>
 49. NATO. Relations with the Republic of North Macedonia. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm?selectedLocale=en>
 50. RAZVOJNA AGENCIJA SRBIJE. EY: Serbia ranks among top 15 European countries based on the number of foreign direct investments. [online] 2019. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://ras.gov.rs/ey-serbia-ranks-among-top-15-european-countries-based-on-the-number-of-foreign-direct-investments>>
 51. RAZVOJNA AGENCIJA SRBIJE. Free Trade Agreements. [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<http://ras.gov.rs/export-promotion/free-trade-agreements>>
 52. REKA, Blerim. A new military build-up in the Balkans. [online] 2018. [cit. 2019-03-12] Dostupné na internete: <<https://emerging-europe.com/voices/a-new-military-build-up-in-the-balkans/>>
 53. REGIONÁLNA POLITIKA – INFOREGIO. Nástroj predvstupovej pomoci (IPA). [online] 2015. [cit. 2018-06-17] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ipa/index_sk.htm>
 54. REPORTERS WITHOUT BORDERS. Serbia. [online] 2019. [cit. 2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://rsf.org/en/serbia>>
 55. REUTERS. Serbia to start building TurkStream pipeline stretch in March or April. [online] 2019. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/serbia-gas/serbia-to-start-building-turkstream-pipeline-stretch-in-march-or-april-idUSL5N2027BQ>>
 56. RFE/RL. Serbia, Montenegro Open More Negotiation Chapters With [online] 2018. [cit. 2019-01-11] Dostupné na internete: <<https://www.rferl.org/a/serbia-montenegro-open-more-negotiation-chapters-with-eu/29648605.html>>
 57. ROMEI, Valentina. How far from EU admission standards are western Balkan states?. [online] 2018. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <<https://www.ft.com/content/1b4dc812-2d0f-11e8-9b4b-bc4b9f08f381>>

58. SAVIC, Misha – FILIPOCIĆ, Gordana. Serbia Will Choose EU Over Russia If Forced, Premier Says. [online] 2017. [cit.2019-04-02] Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-07-03/serbia-will-pick-eu-over-russia-if-made-to-choose-premier-says>>
59. SBERBANK. Sberbank Srbija and Telekom Srbija Signed Memorandum of Cooperation. [online] 2019. [cit. 2019-04-06] Dostupné na internete: <<https://www.sberbank.at/press-releases/sberbank-srbija-and-telekom-srbija-signed-memorandum-cooperation>>
60. SIMIC, Julija. Serbia and Eurasian Union remove last obstacle to free trade deal. [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/serbia-and-eurasian-union-remove-last-obstacle-to-free-trade-deal/>>
61. SITA – REUTERS. Rusko potrebuje potraviny. Otvorilo trh pre dve srbské mliekarne. [online] 2014. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/rusko-potrebuje-potraviny-otvorilo-trh-pre-dve-srbske-mliekarne.html>>
62. SMITH, Kevin. Serbia's upgraded Resnik – Valjevo line opens. [online] 2017. [cit. 2019-04-04] Dostupné na internete: <<https://www.railjournal.com/passenger/main-line/serbias-upgraded-resnik-valjevo-railway-opens/>>
63. SPUTNIK. Russia to Ban Albanian Fruits, Vegetables Import Over Re-Export From EU. [online] 2014. [cit. 2019-02-27] Dostupné na internete: <<https://sputniknews.com/business/201412031015460004/>>
64. STRATEGIC COMMUNICATIONS. Western Balkans Strategy: EU sets out clear path for accession. [online] 2018. [cit. 2018-06-20] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/39450/western-balkans-strategy-eu-sets-out-clear-path-accession_en>
65. STRONSKI, Paul – HIMES, Annie. Russia's Game in the Balkans. [online] 2019. [cit. 2019-03-10] Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>>
66. SZPALA, Marta. Russia in Serbia – soft power and hard interests. [online] 2014. 8 p. [cit. 2019-04-08] Dostupné na internete: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_150.pdf>
67. TANNER, Marcus. Religion Remains Powerful in Balkans, Survey Shows. [online] 2018. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2018/01/15/religion-remains-powerful-in-balkans-survey-shows-01-15-2018/>>
68. TANNER, Marcus. Russia's Strategic Plans Failing in Balkans, IISS Says. [online] 2017. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://balkaninsight.com/2017/06/21/russia-s-strategic-plans-failing-in-balkans-iiss-says-06-21-2017/>>
69. TASR. Parlament v Macedónsku schválil zmenu názvu krajiny. [online] 2019. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <<https://www.etrend.sk/ekonomika/parlament-v-macedonsku-schvalil-zmenu-nazvu-krajiny.html>>
70. THE ECONOMIST. The EU must show the Balkans they still have a chance of joining. [online] 2017. [cit. 2018-06-15] Dostupné na internete: <<https://www.economist.com/europe/2017/07/13/the-eu-must-show-the-balkans-they-still-have-a-chance-of-joining>>
71. THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION. Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation. [online] 2013. [cit. 2019-03-13] Dostupné na internete: <http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186>

85. WORLD BANK. GDP (current US\$). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RS-ME-XK-BA-MK-AL>>
86. WORLD BANK. GDP growth (annual %). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME-EU&start=2007&view=chart>>
87. WORLD BANK. GDP per capita (current US\$). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=RS-ME-XK-BA-MK-AL>>
88. WORLD BANK. Exports of goods and services (% of GDP). [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=RS>>
89. WORLD BANK. Imports of goods and services (% of GDP). [online] 2019. [cit. 2019-04-03] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS?locations=RS>>
90. WORLD BANK. Inflation, consumer prices (annual %). [online] 2019. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME&year_high_desc=false>
91. WORLD BANK. Population, total. [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>>
92. WORLD BANK. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate). [online] 2019. [cit. 2019-03-17] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2017&locations=BA-AL-XK-MK-RS-ME&start=2007&view=chart>>
93. WORLD BANK. Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (national estimate). [online] 2019. [cit. 2019-02-03] Dostupné na internete: <Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (national estimate)>
94. WORLD BANK GROUP. Reform Momentum Needed. [online] 2019. 102 p. [cit. 2018-02-05] Dostupné na internete: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/219231554130333324/pdf/Reform-Momentum-Needed.pdf>>
95. WORLD ECONOMIC FORUM. The Global Competitiveness Report 2017–2018 [online] 2019. 393 p. [cit. 2019-04-01] Dostupné na internete: <<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>>
96. YAR, Lucia. Napriek masovým demonštráciám schválil grécky parlament dohodu s Macedónskom. [online] 2019. [cit. 2019-03-03] Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/rozsirovanie/news/napriek-masovym-demonstraciam-schvalil-grecky-parlament-dohodu-s-macedonskom>>
97. ZAKEM, Vera – ROSENAU, Bill – JOHNSON, Danielle. Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime. [online] 2017. 68 p. [cit. 2019-03-14] Dostupné na internete: <https://www.cna.org/cna_files/pdf/DOP-2017-U-015223-2Rev.pdf>

Zoznam príloh a prílohy

- Príloha 1:** Vývoj nezamestnanosti v jednotlivých krajinách západného Balkánu v rokoch 2008 – 2018 (v %-tách)
- Príloha 2:** Obchodná bilancia krajín západného Balkánu s Ruskom v rokoch 2012 – 2017 (mil. USD)
- Príloha 3:** Obchodná bilancia krajín západného Balkánu s EÚ v rokoch 2012 – 2017 (mil. USD)
- Príloha 4:** Stupne konkurencieschopnosti Srbska v jednotlivých pilieroch indexu GCI 2017 – 2018